

Csokonai rokonai

FŐKOMBAN ÉLETEK c. családtörténeti írásaimat újra olvasva határoztam el, hogy eddigi kutatásaim alapján összegzem, mit tudok Csokonai Vitéz Mihály (1773–1805) költő rokonságáról. Az ösztönzést részben az adta, hogy nagybátyám, dr. Erőss István az általa írt családkrónikában külön fejezetet szentelt családunk és Csokonai kapcsolatának.¹ Ez a krónika már régóta fiókom lakója, akárcsak egy csökölyi fénykép a régi parókia épületének részletével. A fénykép felidézte, hogy éppen Csökölyből indultam el Csokonai életét kutatni a „Miért éppen Csököly?” kérdéssel. Ezt a kérdést azért tettem fel, mert csökölyi prédikátor ősapám, Nagy Gergely életét feltárva, abban egy szociális kapcsolati háló lehetséges láncszemét láttam, ami Debrecen és Komárom környékét kapcsolhatta össze Csokonai életében.² Később a kutatásaim során ez a háló egyre sűrűbb szövésű — bár néhol lyukas — „halászháló” lett, amit majd későbbi munkáimban kívánok bemutatni.

A költő családjának történetével számos életrajzíró, kutató foglalkozott. Biográfusai leírták, hogy Csokonai Vitéz Mihály Csokonai József orvos és a polgári származású Diószegi Sára házasságából született. (Négy fiútestvére közül csak ketten maradtak életben.) Csokonai József a Dunántúlról származott: Győrben született 1747-ben Csokonai László református prédikátor és Angyal Zsuzsanna házasságából. Chirurgusi tanulmányait Nagyszombatban végezte. Vándorévei során Sopronban is megfordult, ahol mesterségbeli és német nyelvbéli tudását is növelte. Innen vándorolt Debrecenbe, ahol 1772-ben a

---

¹ Csokonai Vitéz Mihály Somogyba érkezve ősapám, Nagy Gergely csökölyi parókiáján gyógyult. Barátai, az Erőss fivérek a krónikáiróval azonos dercsikai Erőss családból származtak.

² Nagy Gergely felesége Hollósi Somogyi Katalin, a szomajomi Hollósi Somogyi János prédikátor leánya volt. Csokonai édesapjának debreceni szállásadója Hollósi Somogyi András volt. Ennek alapján vetődött fel bennem a gondolat, hogy a költő betegségében nemcsak Kiss Bálint segítségével bízva ment Csökölybe, hanem Nagy Gergelyéről is tudott.

borbély-sebész céhbe és polgári testületbe való felvételért folyamodott. Előmenetelét apósa is segítette. Diószegi Mihály tekintélyes polgár, jómódú szűrszabó mester volt, akit tanácsbeli esküdtnak és vásári felügyelőnek is megválasztottak. 1773-ban támogatta vejét abban, hogy önálló műhelyt nyisson a Piac utca és Csapó utca sarkán. A szorgalmas chirurgus szolgálatait a Református Kollégium is igénybe vette. Idővel a borbély-sebész céh atyamesterének is megválasztották. A jól képzett, a chirurgusok átlagánál felkészültebb, műveltebb, latinul is tudó Csokonai József 1786. február 20-án bekövetkezett halála után két értékes kéziratos kötetet hagyott utódaira: receptkönyvét és a város történetéről készült feljegyzéseket.³

A Csokonai-kutatás Csokonai József származásával foglalkozott, de a család többi tagja felé kevesen fordultak. A Csokonai Vitéz Mihály származásának és családjának történetét még a XX. század elején sem ismerte az irodalomtörténet.⁴ Ez a hiány nehézséget okozott 1975-ben, amikor összes műveinek kritikai kiadása megkezdődött. Így aligha véletlen, hogy a ma használatos életrajzokat, családtörténeti tanulmányokat átolvasva néhol téves, egymásnak ellentmondó megállapításokra bukkanhatunk, amelyek azt jelzik, hogy a Csokonai család történetében még bőven akad tisztázni való kérdés.

Az elmúlt évtizedben Györe Zoltán két alkalommal foglalkozott a Csokonai család genealógiájával az Irodalomtörténeti Közlemények c. folyóiratban.⁵ Ezekben összegezte az addigi kutatási eredményeket. Második írásában Tóth Mihály lelkésznek a Csokonai családdal foglalkozó cikkét is felhasználta, amelyben Csokonai nagyapjának családjával kapcsolatosan új adatokat közölt.⁶ Összeállította Csokonai Vitéz Mihály szépájától kezdve a Csokonai család leszármazását. (Ezeket a genealógiai adatokat az 1–3. ábrán közlöm.)⁷ A Csokonai család lelkész tagjairól újabban a református egyházi archontológiákban is gyakran találunk adatokat.⁸

---

³ CSEJTEI 1990.

⁴ GYÖRE 2001.

⁵ GYÖRE 2001. 359–368., GYÖRE 2012. 428–433.

⁶ TÓTH 2010. 8–9.

⁷ A rokonsági fokok említésénél a költő személyét veszem alapul. Mivel nemzedékeken át azonos keresztnéveket használtak, a legidősebb személytől kezdve sorszámmal különböztettem meg őket.

⁸ KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009., GERECSEI–KÖBLÖS–KRÁNITZ 2012.

A CSALÁDFA ISMERT RÉSZE

A család történetét az eddigi kutatások szerint a XVII. század második felétől követhetjük nyomon. A családfa ősének a költő szépapját, Csokonyai Miklóst tekintik, aki 1656-ban református lelkészként Csokonyán szolgált.⁹ A Csánki-szerkesztette Somogy vármegye-kötetben a településtörténetet ismerető Reiszig Ede Erdőcsokonyáról többek közt azt írta: „*Irodalomtörténeti emlék gyanánt feljegyzésre érdemes, hogy Csokonai Vitéz Mihály családja innen származott és a mostani tisztikarban laktak.*”¹⁰

A dédapa, Csokonyai Ferenc (1.) (1658–1722) református lelkész volt. Debrecenben 1676-ban subscribált. Szódón 1685–1692 között¹¹, Nemesorosziiban 1699–1721 között¹² fungált. Két fia: Ferenc (2.) és László (1.), valamint Lídia nevű leánya¹³ került eddig a kutatók látókörébe. Idősebb fia, Csokonai Ferenc (2.) ugyancsak lelkész volt. Debrecenben 1703-ban és 1704-ben subscribált, 1706-ban Sárospatakon tanult. Felsőszakállasról¹⁴ 1711-ben Rétére¹⁵ került, ahol két évig szolgált. 1714–1718 között Nemesócsa¹⁶, majd 1718–1727 között Nagykeszi¹⁷, és 1727-től kb. 1753-ig Apácaszakállas lelki tanítója volt. Vélhetően itt is halt meg.¹⁸ Leszármazottait több ágon feltárta az eddigi kutatás. Leánytestvérükről, Lídiáról a Tóth Mihály által közölt adatok korábban nem voltak ismertek.

---

⁹ KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 366.

¹⁰ CSÁNKI 1914. 63.

¹¹ KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 366. Szódó szlovákul Svodov. Ma Želiezovce, magyar néven Zselíz városrésze Szlovákiában, a Nyitrai kerület Lévai járásában.

¹² Nemesoroszi ma Kukučínov nevű település Szlovákiában, a Nyitrai kerület Lévai járásában.

¹³ TÓTH 2010. 9.

¹⁴ KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 366. Felsőszakállas későbbi neve Apácaszakállas, mely 1976-ban egyesült Ekecs községgel. Ekecs mai neve Oľoč (Szlovákia, Nagyszombati kerület, Duna-szerdahelyi járás).

¹⁵ Réte mai neve Reca (Szlovákia, Pozsonyi kerület, Szenci járás). Pozsony megye egyik artikuláris helye volt. I. Lipót a nyilvános vallásgyakorlást az 1681:26. cikkelyben felsorolt artikuláris helyekre korlátozta. A felsorolásban nem szereplő helyeken csak a magán vallásgyakorlatot engedélyezte szűk családi körben. Ha a nem artikuláris helyeken lakó protestánsok igénybe akarták venni egy protestáns lelkész szolgálatát, az artikuláris helyre elmehettek, előbb azonban lakóhelyük katolikus papjának kötelesek voltak megfizetni a stólat, azaz az egyházi szolgálatért járó díjat és a tizedet.

¹⁶ Nemesócsa mai neve Zemianska Olča (Szlovákia, Nyitrai kerület, Komáromi járás).

¹⁷ Nagykeszi mai neve Velké Kosihy (Szlovákia, Nyitrai kerület, Komáromi járás).

¹⁸ TÓTH 2010. 8.

A nagyapa, Csokonai László (1.) Debrecenben 1715-ben subscribált, majd rektor lett Győrben.¹⁹ 1724–1725-ben Hollandiában, Utrechtben folytatott tanulmányokat. Lelkészként Ácson (1726–1743), Győrben (1743–1749), Kömlődön (1749–1753), végül Alcsúton (1753–1762) tevékenykedett haláláig. Családjából egyedül legfiatalabb fiára, a költő édesapjára, Józsefre (3.), és annak leszármazottaira láthatunk részletes adatokat a családfán. Hat idősebb gyermekének csak a születési ideje ismert, róluk semmi mást nem lehet tudni.²⁰ Felesége neve az anyakönyvekben nem került feljegyzésre, csak Csokonai apjának halotti síratóverséből ismerjük.²¹ Csokonai életének egyik jellemzője, hogy az apai családdal való kapcsolatára nem lehet adatot találni. Életének komáromi eseményeit kutatva rátaláltam arra a szálra, amin haladva fel tudtam tárni közeli rokonai családjának történetét.

1. ábra. A CSOKONAI CSALÁD LESZÁRMAZÁSA
(GYÖRE ZOLTÁN ÖSSZEÁLLÍTÁSA, 2012)²²

(Lásd a következő oldalon!)

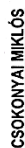
---

¹⁹ KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 366.

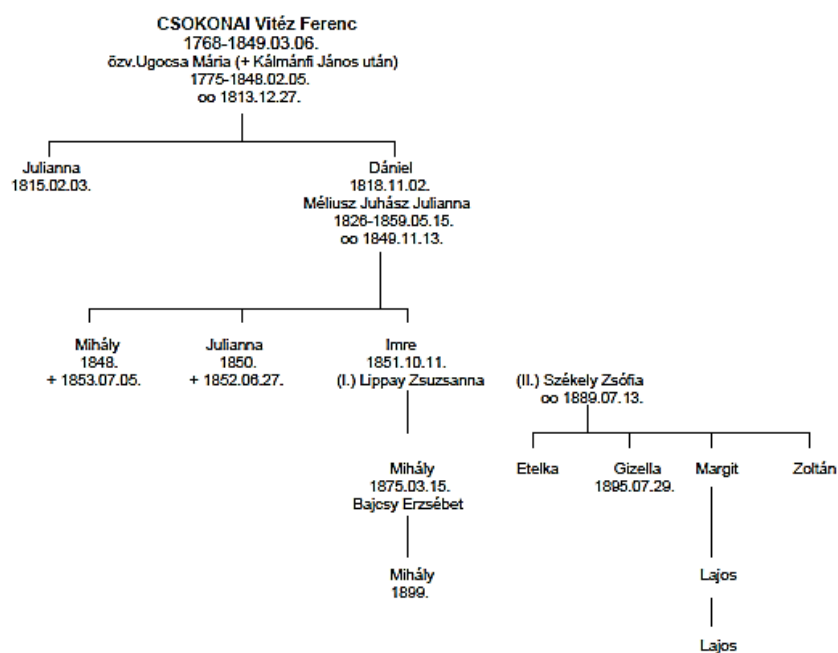
²⁰ KILIÁN 1977. 390., GYÖRE 2001. 361.

²¹ KILIÁN 1977. 387.

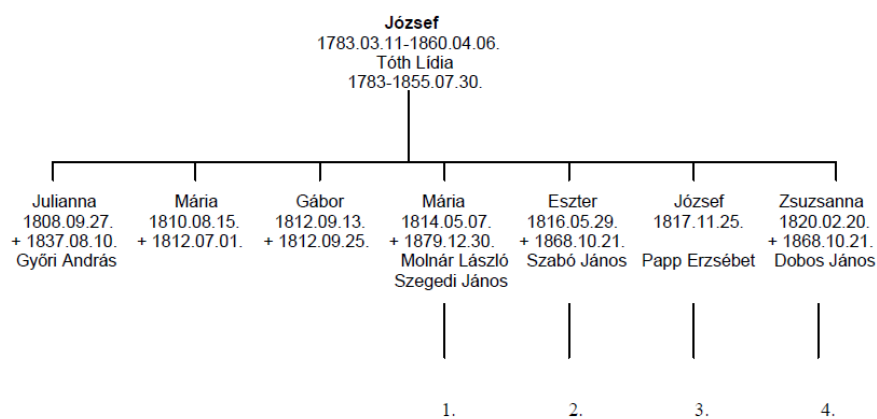
²² A dátumokat a táblázatokban az anyakönyvek alapján javítottam.

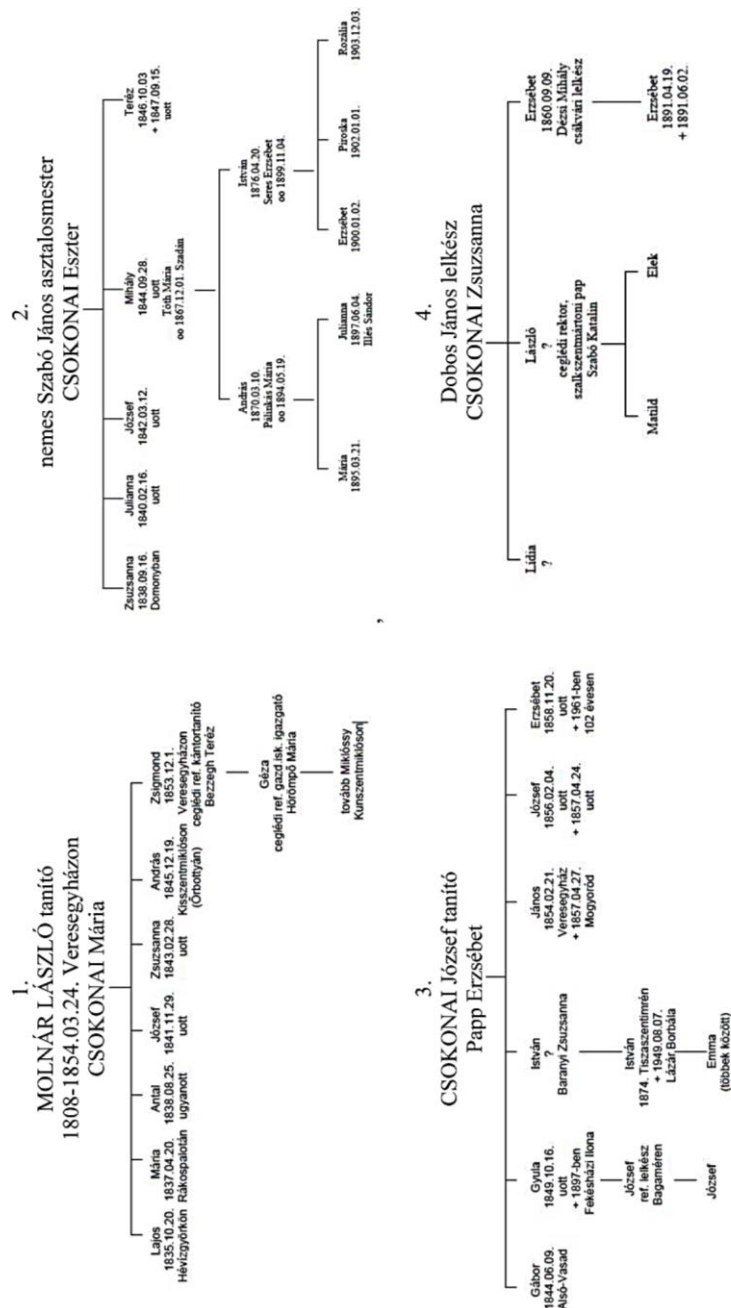
2. ábra. CSOKONAI VITÉZ FERENC LESZÁRMAZOTTAI
 (GYÖRE ZOLTÁN ÖSSZEÁLLÍTÁSA, 2001)

3. ábra. CSOKONAI JÓZSEF SZADAI TANÍTÓ LESZÁRMAZOTTAI
(GYÖRE ZOLTÁN ÖSSZEÁLLÍTÁSA, 2001)

≡ 332 ≡

A CSALÁDFA HIÁNYZÓ RÉSZE

A „Miért éppen Csököly?” kérdést követte a „Miért éppen Komárom?” kérdés. Vajon Csokonai azért ment Komáromba, mert nem volt más lehetősége? Vagy reményei szerint bízhatott azoknak a komáromi és környékbeli családok támogatásában, amelyeknek volt Debrecenbe szakadt ága? – Amikor erre a kérdésre kerestem a választ, Csokonai barátja és támogatója, Laky Bálint alszolgabíró életrajzi adatait is megpróbáltam összeállítani. A nemesócsai református anyakönyvet átlapozva²³ találtam rá egy haláleset bejegyzésére: 1815. április 2-án meghalt néhai tiszteletes Horváth Mihály úr özvegye, Csokonai Zsuzsanna, 72 esztendősen. Ismert, hogy Csokonai Lászlónak (1.) Győrben, 1744. augusztus 3-án született Zsuzsanna nevű gyermeke. Halálakor beírt életkora teljesen megfelel ennek. Jogos a feltevés, hogy ő volt Csokonai József (3.) nővére. Be lehet-e bizonyítani, hogy ő Csokonai László (2.) testvére? A választ majd a Tolna megyei Alsónyék református anyakönyvében találjuk meg.

Horváth Mihály nevű prédikátorra illő csallóközi vagy dunántúli adatokat ekkor sem a Komáromi Református Egyházmegyére²⁴, sem a Vértessaljai Református Egyházmegyére²⁵, sem a Dunántúli Egyházkerületre²⁶ vonatkozó forrásokban nem találtam. Maga a név is elég gyakori ahhoz, hogy könnyen bármilyen jellegű adatot biztosan személyéhez lehessen kötni.

Utolsó ötletként megnéztem a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára iratainak protokollumait²⁷, Horvát (Horváth) Mihály nevére keresve. A keresés eredményes volt. 1775-ben a Tolnai Református Egyházmegye lefolytatta a [nagy]dorogi egyház vizsgálatát Horvát Mihály és Keszi Áron iskolamester ügyében²⁸. Ezek után érdemesnek tűnt a Csokonai család tagjai után is átnézni a jegyzékeket. Az egyházkerületi jegyzőkönyvekben egyből feltűnt három Csokonai, akiknek keresztnéve megegyezett Csokonai József (3.) három testvérének nevével!

---

²³ Familysearch.org. Szlovákia, Nemesócsa, református vegyes anyakönyv 1788–1848.

²⁴ KÚR 1993. 317.

²⁵ BALÁZS 1986. 353.

²⁶ KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 351., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018. I. 632.

²⁷ Ezek a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára (továbbiakban RL) honlapján található meg, onnan letölthetők.

²⁸ RL A/10. Tolnai Református Egyházmegye iratainak darabszintű jegyzékei 1723–1875. 125. (1775).

Az A/1a. 3. kötet (A Dunamelléki Református Egyházkerületi jegyzőkönyv 1760–1775) 56–57. oldalán: Tsokonai²⁹ szabadszállási iskolamester, külföldi akadémiaakra készülve adományokat szeretne gyűjteni (1760). Ugyanitt a 132–133. oldalakon: Tsokonai Sándor kiscsányi prédikátor neve olvasható (1761). A 651. oldalon: alsónyéki eklézsiába, hogy a mórágynémet reformátusoknak is kiszolgáltassa a szentségeket, Losontzi Pap István rendeltetett, aki azonban ezt elutasította, helyette Tsokonai (Csokonai) Lászlót rendelték ki (1773).

Az A/1a. 5. kötetben (A Dunamelléki Református Egyházkerület jegyzőkönyve 1786–1795) a 148–151. oldalain: ...iskolamesterek vizsgálja a dunaszentgyörgyi gyűlésben: Alsónyék – Csokonai Pál... (1787. máj. 30.). Ugyanebben a 431. oldalon Nro. 68. Vitéz József tolnai senior megküldi a gen.[erális] scribának a prédikálásra jogot nyert tanítók névsorát: Alsónyék – Csokonai Pál, ... (1788. dec. 23.).

A Felsőbaranyai Református Egyházmegye protocollumában (1758–1799) a 65–70. oldalon...prédikátorok összegyűltek Vajszlón: ... nem jött Piskórol Járánházi Sámuel és Kiscsányról Csokonai Sándor... (1761. jan. 29.).

A CSOKONAI CSALÁD A TOLNAI ÉS BARANYAI ANYAKÖNYVEKBEN

Mivel Alsónyéken Csokonai Lászlót lelkészként, Csokonai Pált tanítóként említik, az ottani anyakönyv áttanulmányozásával folytattam a munkát. Az anyakönyv³⁰ utolsó oldalán találtam meg a legérdekesebb bejegyzést, amelyben felsorolják az anyakönyv által átfogott korszak prédikátorait: 1773-tól az alsónyéki prédikátor Csokonai László volt. László (2.) ezen dokumentum szerint tíz évet Alsónyéken szolgált, és őt követte a szószéken sógora, Horváth Mihály. Az anyakönyvbe Csokonai László (2.) így írta be nevét 1773. április 22-én az első általa keresztelt gyermeknél: „Ao. 1773 T. Csokonai László prédikátorságában ezek a kisdedek kereszteltettek”.³¹

Csokonai László (2.) az anyakönyvben gyermeke születését nem jegyezte fel, és keresztszülőséget is mindössze három alkalommal vállalt feleségével,

---

²⁹ A szabadszállási református kereszteleési anyakönyv szerint az 1758. augusztus 30-án keresztelt Tót István nevű gyermek keresztapja Csokonai László mester. Neve ebben az egyetlen esetben szerepel az anyakönyvben.

³⁰ Alsónyéki református vegyes anyakönyv 1759–1786.

³¹ Alsónyéki református vegyes anyakönyv 1759–1786. 72.

akinek nevét nem is lehet az anyakönyvben megtalálni. Ugyanakkor Csokonai Pál decsi tanító a jegyzékben szereplő dátumot (1787) jóval megelőzően —1777 szeptemberében — már keresztapa volt itt Kliegl Sándor földbirtokossal, Babits Imre ispánnal, a pilisi iskolamesterrel és sokan másokkal együtt Burgyán József leánykájánál Alsónyéken.³²

Az anyakönyv alapján Horváth Mihály prédikátor 1783. március 23-án keresztelti itt az első gyermeket. A kézírás idős, beteg emberre utal. 1784. április 9-én örökíti meg az akkor keresztelt Tóth János Judit nevű leánya keresztanyjának, özvegy tiszteletes Csokonai Lászlónénak a nevét. Az 1784. november 9-iki bejegyzés kétséget sem hagy afelől, hogy a költő nagyapjának, Csokonai László (1.) gyermekeiről van szó: Nagy Péter leánykája, Éva keresztatyja Csokonai Pál oskolamester (írásmódja: Csokonaÿ), keresztanyja Csokonai Zsuzsanna, és megjegyzésként beszúrva más kézírással: „a prédikátorné”. Itt keresztelték 1786. november 26-án és 1788. január 24-én az oskolamester Csokonai Pál fiait is. Másfél éven belül ugyanabban a templomban áll a keresztelőmedence mellett Csokonai László tiszteletes, Horváth Mihályné Csokonai Zsuzsanna és Csokonai Pál oskolamester — ők csakis a költő közeli rokonai lehetnek!

Felvetődik a kérdés, hogy lehetett-e Csokonai László a költő nagyapja, hiszen annak halotti bejegyzése nem szerepel az alcsúti anyakönyvben. Három okból adódóan biztosan nem. Egyrészt a kora miatt kizártnak tartom, hogy 75 éves kora körül átkerült egy másik egyházkerületbe. Másrészt kömlődi tartózkodása során az anyakönyvet nem vezette, egyetlen bejegyzés sem található, ami tőle származna. Ugyancsak nem maradt fent az alcsúti anyakönyvben lelkeszi munkájának írásos nyoma, így valószínűtlen, hogy részletes anyakönyvet vezetett volna Alsónyéken. Harmadszor a két kézírás eltérő. Ezért biztos, hogy az alsónyéki lelkesz a költő nagybátyja, az Ácson 1732. január 24-én született László (2.) volt.

Mivel a darabjegyzék szerint 1775-ben Nagydorogon volt lelkesz Horváth Mihály, az ottani anyakönyvben megkerestem a rá vonatkozó adatokat. Első anyakönyvi bejegyzése: 1766. május 3. Utolsó anyakönyvi megjelenése feleségével együtt keresztszülőként: 1774. augusztus 8., ez azonban nem vehető figyelembe, mint itteni szolgálata vége, mivel elég ritkán voltak keresztszülők. Kézírása alapján 1775. május 21. az utolsó bejegyzése. A Dunamelléki Refor-

---

³² Burgy(j)án József 1776-ban nagyszékelyi, 1782-ben simontornyai iskolamester volt.

mátus Egyházkerület protokolluma (1776–1785) szerint Horváth Mihály dorogi prédikátor mellé betegsége idejére helyettesnek, majd hivatalának letétele után rendes lelkésznek Komádi Mihályt nevezték ki 1776 elején.

Olyan gyermeket nem találtam a megkereszteltek között sem itt, sem Alsó-nyéken, akiről pontosan meg lehet állapítani, hogy a prédikátor gyermeke. Nagydorogon négy gyermek született Horváth Mihály nevű apától az 1766–1776 időszakban, édesanyjuk neve egyszer sincs kiírva: 1769. december 16-án Erzsébet, 1772. február 7-én Éva, 1775. december 8-án Judit, 1779. december 24-én Sára. A halotti anyakönyvet Komádi Mihály kezdte vezetni 1776. januártól. 1780. november 6-án Sára halálát lehet olvasni. Ugyanazon év október 21-én halt meg Horváth András 15 esztendősen, akinek apja Mihály. Róla nem lehetett eldönteni, vajon a prédikátor fia volt-e vagy sem. Mivel szolgálata megkezdésekor teljes nevét – Borsovai Horvát Mihály – kiírta, már rá lehetett találni a személyére: 1759–1762 között Diósjenőn szolgált.³³

A diósjenői anyakönyvet 1747 óta vezetik. A dunántúli egyházkerületi adattár ugyanakkor az archontológiai részben a lelkész/ek nevére nem közöl adatot 1747–1759 között.³⁴ Az anyakönyvet fellapozva számomra egyből ismerősek voltak a kicsit kusza, szálkás betűk! Az 1747. december 5-iki bejegyzés be is igazolta sejtésemet: ekkor már itt keresztapa Horváth Mihály V:D:M:³⁵, a keresztanya a felesége, Cserkő Judit. Utolsó bejegyzését 1760. április 3-án tette a kézírása alapján. Ottlétük alatt gyermekük keresztelőjét nem találtam, de keresztzsúlóságot sok esetben vállaltak. Ekkor még nem lehetett tudni, hol szolgált 1759–1766, azaz Diósjenő és Nagydorog között, mikor özvegyült meg, mikor és hol kötött házasságot Csokonai Zsuzsannával.

Csokonai László (2.) feleségének nevét a nagydorogi anyakönyv 1773. január 18-iki keresztelési bejegyzésében olvashatjuk. A megkeresztelt fiúcska keresztzsülei Csokonai László (2.) és Villás Erzsébet. Nagydorogon ekkor Horváth Mihály volt a lelkész, László (2.) sógora. Feltételezhető, hogy Csokonai László (2.) ekkor nem töltött be lelkészi állást. Alsónyéki szolgálatát csak április közepétől kezdte meg, így logikus, hogy addig a testvérénél tartózkodhatott.

A Villás Erzsébet névhez azonnal hozzá tudtam kapcsolni egy debreceni születési adatot. 1770. november 4-én a Nagytemplomban kereszteltek meg egy, a Kis-új utcában született gyermeket, Csokonai László (2.) prédikátornak

---

³³ KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 351.

³⁴ KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 148.

³⁵ VDM = Verbi Divini Minister = Isten Igéjének Szolgája.

és Villás Erzsébetnek Dániel nevű fiacskáját. Keresztapja Czeplédi Sámuel volt. Sajnos az apa szolgálati helyét ekkor nem jegyezték fel.

Ki lehetett Villás Erzsébet? — A debreceni évenkénti hadiadó összeírások, a születési és halotti anyakönyvek adatainak összevetése alapján a Kis-új utcában 1734. augusztus 29-én született Villás Erzsébet szóba jöhet feleségként. Apja István, aki a hadiadó kivetések szerint napszámos volt.³⁶ A Csokonai gyermek keresztapja Czeplédi Sámuel szűrszabó volt, aki később a Kis-új utcába költözött. A Villás család szinte minden tagja szűrszabó volt, a kapcsolat innen eredhetett. Az 1774/75-ös kivetés szerint Villás István már öreg nyomorék, felesége gyorsan árult. Bár Villás Erzsébet családi körülményei nem valószínűsítették, hogy ő volt Csokonai László (2.) felesége, házasságkötésüket megtaláltam Debrecenben. A bejegyzés szerint a Zemplén vármegyei Legenye nevű helységbeli prédikátor, Csokonai László 1762. január 20-án vette feleségül a Kis-új utcában lakó Villás István hajadon leányát, Erzsébetet.³⁷

Térjünk vissza Tolnába, Alsónyékre! 1777. december 13-án Csokonai László (2.) a leányával, Rozáliával volt keresztszülő. Rozáliával legközelebb 1785-ben találkozunk, ekkor esküdött meg az öcsényi N.[emes] Kies Szombati János a néhai T.[iszteletes] Csokonai László (2.) árvájával. 1786. szeptember 22-én ugyancsak Alsónyéken keresztelték Szombati János bognár és Csokonai Rozália gyermekét, Jánost. Azonban Öcsényben 1788. november 2-án már el is tették Csokonai Rozáliát, a bejegyzés szerint 19 éves korában. Ennek alapján ő a debreceni születésű Dániel előtt született gyermeke lehetett a házaspárnak.

Érdekes a férj családja is. Rimaszombati Kies István³⁸ több helyen volt lelkész a tatai egyházmegyében, 1695–1712 között tatai esperes. Rimaszombati Kies János ugyancsak a tatai egyházmegyében volt káplán, lelkész 1727-től az 1750-es évekig. Az elég ritka nevet tekintve rokonságban állhattak egymással. Csokonai Rozália férje, Kies Szombati János apja minden bizonnyal Antal volt, ugyanis Csokonai Zsuzsanna temetését követő harmadik napon újra temettek. Ekkor vettek búcsút Jókai Zsuzsannától, aki a néhai Szombati Antal özvegye

---

³⁶ A familysearch.org oldalon a megyéknél általában elérhetőek a nemességi iratok és különböző adójegyzékek. Ezek az anyakönyvi adatok kiegészítéséhez gazdag forrást jelentenek. A Kis-új utca a Cegléd utca körzete, 4. illetve 5. tizedbe tartozott. Villás István Szegedi János szűrszabó házában lakott.

³⁷ A legényei református anyakönyv első bejegyzését 1770. április 22-én Szalontai Sándor András akkori prédikátor tette.

³⁸ KÖBLÖS-KRÁNITZ 2009. 568. 1672-ben szőnyi adata van. Ácson lelkész 1687?–1692, majd Szőnyben (1692–1712), emellett 1695–1713 között tatai esperes. Tatán Rimaszombati Vitéz Ferenc követi a lelkészi széket 1715–1727 között.

volt, és 68. évében halt el, valamint a kis Jánoskától. A családban fertőző betegség törhetett ki, amely négy napon belül három halálesethez vezetett.

Csokonai Pál oskolamesternek Tolna vármegyében különböző helyeken születtek a gyermekei, ahogy tanítóként ment egyik faluból a másikba. Nagydorogon 1768. május 20-án Péter. Már 1767 áprilisában feltűnt itt az anyakönyvben feleségével, Vida Judittal keresztszülőként. 1771-ben következő gyermeke születésekor Kajdacson oskolamester.³⁹ 1773-ban Öcsényben keresztelik kisfiát, ekkor a bejegyzés szerint már Decsen volt, és az ottani anyakönyvben is szerepel a keresztelő. Valószínűleg a decsi lelkész éppen nem tartózkodott a faluban. Ez a gyermek négy hónaposan himlőjárványkor meghalt. Decsen még 1776-ban és 1779-ben is születtek gyermekei. Ahogy már írtam, 1784-ben már az alsónyéki anyakönyvben oskolamesterként írták be nevét, mint keresztapát. Közben megözvegyült, második felesége Szabó Judit lett, akitől két kisfia született.

Az alsónyéki anyakönyv halotti bejegyzései között megtalálni Pál oskolamester halálát, akit 1790. április 17-én, 49 esztendőskorában temettek el. Valós életkora több volt, hiszen 1736-ban született, de abban a korban nem volt ritka, hogy az elhalt életkorát nem tudták pontosan. A halotti anyakönyv hiányos, 1783 és 1786 között nem vezették. Így nem tudjuk, hogy özvegy Csokonai Lászlóné itt halt-e meg.

Az adatok alapján az a kép alakult ki bennem, hogy az idősebb Csokonai László (1.) 1762-es halála után Pál szervezte a család életét. A bátyja, László (2.) 1760-ban németországi akadémiára készült. Mivel 1773-ban úgy került Alsónyékra, hogy a mórágynémet telepések lelki gondozását is el kellett látnia, feltételezhető, hogy német akadémián is tanult akkortájt. Bár azt sem szabad elfelejteni, hogy apja az akkori szokásoknak megfelelően fiát is taníthatta ott-hon német szóra. Jánosról semmit sem tudunk, és még Sándorról és Sámuelről sem esett szó.

Felvetődik a kérdés, lehet-e Csokonai Sándor kiscsányi lelkész (1761) a költő nagybátyja? A kiscsányi⁴⁰ anyakönyv első keresztelési bejegyzésénél, 1759. augusztus 26-án keresztszülőként szerepel a neve, már ő a lelkész. Amennyiben ő

---

³⁹ A sors véletlen játéka, hogy Kajdacson a Pált tanítóként megelőző Csúzi Eröss Pál (TtREL I. 8-d. 2. Kajdacs. 5.) a költő két rézmetsző barátjának, Eröss Jánosnak és Gábornak a nagybátyja volt. – 1775. július 13-án ugyanitt, Kajdacson keresztszülő Horváth Mihály és Csokonai Zsuzsanna Végh István lelkész József fiánál.

⁴⁰ Kiscsány Baranya megyében fekvő község, mai neve Csányoszró.

volt az 1734-ben Ácson született Sándor, ekkor egészen fiatal volt, huszonhatodik évében járt. Gyermekeinek keresztelőjét nem találtam Kiscsányban, holott a felesége 1767. április 26-án Sellyén keresztanya volt Földvári Sámuel⁴¹ lelkész gyerekénél. Sándor Járdánházy Sámuel⁴² több gyermeke is keresztapa volt (1761, 1764, 1766) Harkányban. 1767 tavaszán hagyhatta el a falut, vagy meghalt. Személyének tisztázása további kutatást igényel.

Csokonai László (1.) 1741-ben született Sámuel nevű fiáról hosszú ideig semmilyen hozzá köthető adatot nem találtam. Végül, amikor a Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltárának honlapján online kutathatóvá váltak a debreceni halálozási adatok, megtaláltam halálának időpontját (1761. december 23.). Ő is szépreményű debreceni diák volt. A bejegyzés szerint a dunántúli Fel[1]csútról származik, apja az ottani lelkész, Csokonai László. Érdemes feljegyezni, hogy akkor Villás Mihály volt a kollégium seniora, egyúttal a halotti anyakönyv vezetője.⁴³

Györe Zoltán második cikkében említi, hogy a Somogy megyei Bécen 1750-ben Csokonai Sámuel volt a lelkész, akit az adattár Csoknyai néven szerepeltet.⁴⁴ Ő nem lehetett László (1.) fia, hiszen még csak tíz éves volt ekkor. Viszont elképzelhető, hogy ez a lelkész volt az 1712-ben Ferenc (2.) gyermekeként Rétén született Sámuel. Egyelőre a pontos vezetéknev tisztázását is fontosnak tartom.⁴⁵

---

⁴¹ Földvári Sámuel 1758. május 31-én szentelték fel Kunszentmiklóson. 1757–1783 között Sellyén lelkész. 1768-ban unitárius nézetei miatt vizsgálatot indítottak ellene, nézeteit visszavonta, visszatért az egyház hivatalos álláspontjaihoz. TtREL I. 8-d. 4. Sellye.1.; RL A/1. 3. 520–524.

⁴² Járdánházy Sámuel 1754-ben harkányi rektor. 1758. május 31-én szentelték fel Kunszentmiklóson. 1758–1761 között piskói, 1761–1768 között harkányi lelkész. Unitárius nézetei miatt már 1763-ban eretnokség gyanújába esett. 1768–1774 között börtönben volt. Nézeteit összefoglaló írását nyilvánosan elégették a harkányi templom előtt. 1773-ban kegyelmet kért és kapott Mária Teréziától. Ennek egyik feltétele nézeteinek nyilvános visszavonása volt, ami 1774. július 24-én megtörtént a harkányi oratórium előtt. 1777–1778 között a Somogy vármegyei Gyöngyösmelléken lelkészkedett, azonban Baranya vármegye kezdeményezésére lelkési hivatalától megfosztották. Ezután Gigén gazdálkodott, ott is halt meg 1790 októberében. Bővebben KISS Z. GÉZA 1989. 91–101.

⁴³ Debreceni születésű. A kollégiumban 1750-ben subscribált. 1736–1795 között Biharnagybajomban volt lelkész.

⁴⁴ GYÖRE 2012. 431., KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009. 131., 366. Az adattár szerint 1718-ban a pápai kollégiumban volt grammatista.

⁴⁵ A Csoknyay család Pápa környéki református család. 1580. február 26-án kaptak nemesi címereslevelet. Nevük a szintén Somogy megyei Mezőcsokonya akkoriban szokványosan használt Csoknya formájából eredhet. A régebbi forrásokban Csoknya, Csokonya/Csokona településeket nem szisztematikusan használták, hanem azok keveredtek! Szerencsés esetben a tartalom segít eldönteni, hogy Erdőcsokonyáról vagy Mezőcsokonyáról van szó. A nem rögzült

Nem esett még szó a számunkra legismertebb gyerekről, az alcsúti prédikátor legkisebb fiáról, Csokonai Józsefről (3.). Ő az apja halálakor 14 éves múlt, tanult. Tanulmányainak körülményeiről Kilián István ismerteti Szabó Zsigmondnak a Csokonai Lapokban megjelent adatait.⁴⁶ Ezek szerint Csokonai Józsefet (3.) egy győri, Komáromy nevű pap patronálta, s amikor ez Győrből Debrecenbe került lelkésznek, az ifjú Csokonai Józsefet (3.) magával hozta, s berátta a kollégiumba. Kilián István ezen állítás mindkét részét egyből meg is cáfolja: azaz Debrecenben nem volt Komáromy nevű pap és Csokonai József (3.) nem subscribált a kollégiumban. Vajon mégis lehetett igazság az állításban? Erről és József (3.) életéről majd akkor írok bővebben, amikor a „Miért éppen Debrecen?” kérdésre próbálok válaszolni.

1762-ben Zsuzsanna 17., öccse, József (3.) a 14. évét töltötte be, anyjuk már nem élt. Apjuk halála után valamely családtagjukkal legfeljebb a kegyelmi év⁴⁷ leteltéig maradhattak a parókián, ezalatt lakóhelyet és megélhetést kellett keresniük. Bár unokatestvérük, Csokonai József (1.) naszályi lelkész volt ezidőtájt, de ekkora család eltartását aligha tudta vállalni.

Az anyai ági Angyal családról eddig nem sokat sikerült kiderítenem. A Pozsony megyei nemességgel bíró síkabonyi Angyal családot először kizártam, mivel tagjai között sokáig csak katolikusokat találtam. Végül a Fejér vármegyei nemességi iratokból kiderült, hogy a tolnai Bölcskén 1739–1759 között lelkipásztor Angyalossy Zsigmond ezen családból származott.⁴⁸ Felesége a Fejér megyei Gárdonyban nemesi porcióval bíró Bóné Erzsébet volt. 1736-ban Rebeka nevű leánykájuk, és 1738-ban Zsigmond nevű fiúk is ott született⁴⁹. A lelkész a

---

használatot mutatja például a Keszthelyen, majd Köbölkúton és Znión-Várallyán uradalmi tiszt Csoknyay Pál névhasználat. Keszthelyen a gyermekét 1827. május 5-én a római katolikus anyakönyvben Csoknyay vezetéknévvel írták be, megjegyezve, hogy a szülők kálvinista vallásúak. A később, Köbölkúton és Znión született gyermekeit is katolikus pap keresztelte és Csoknyay néven anyakönyvezték. MNL VEML IV.1.e.a.a. Nemességi irataik / Acta nobilitaria C. I. 4. alatt találhatóak.

⁴⁶ KILIÁN 1977. 396., SZABÓ 1906. 131–132.

⁴⁷ Az egyházi év a gazdasági évhez hasonlóan Gergely naptól Gergely napig tartott. A lelkész év közbeni halála esetén az özvegye kérvényezhette, hogy a lelkészlakban maradjon és a jövedelmen a helyettes lelkésszel osztozzon. A XIX. században már meghatározott időtartamban igyekeztek az egyházmegyék szabályozni az időszak hosszát és a járandóság megosztását.

⁴⁸ MNL OL FML IV.72.c. Angyal.

⁴⁹ Pákozdi református vegyes anyakönyv 1732–1824. Az apa neve Angyalosi Kováts Zsigmondként, illetve Angyalosi K. Zsigmondként van bejegyezve.

bölcskei házassági anyakönyvi részben az ottani első, általa celebrált esküvőn a teljes nevét kiírta: Angyalosi Kováts Zsigmond.⁵⁰

Mivel a költő apai nagyanyjának neve egyedül édesapjának temetési versében olvasható, nem tudjuk, hogy Csokonai József (3.) valamennyi testvére tőle született-e.⁵¹ Mindenesetre elgondolkodtató, hogy a költő apjának pályaválasztása teljesen elüt a bátyjai pályaválasztásától. Ma még nem lehet eldönteni, hogy Angyal Zsuzsanna rokona volt-e a bölcskei prédikátor Angyalossy Kováts Zsigmondnak. A síkabonyi Angyal családdal való rokonságot azonban lehetségesnek tartom. Talán a pécsi levéltár Angyal családra vonatkozó iratai később ebben támpontot nyújtanak.⁵²

Egy-egy reformátusok lakta térségben az anyakönyvekből nemcsak a házassági kapcsolatok rajzolódnak ki, hanem kimutatható a lelkészek-tanítók rokonságon, barátságon alapuló kapcsolatrendszere, azaz a szociális kapcsolati háló is. Ezért belefogtam a családtörténeti kutatás igazi aprómunkájába, az alsónyéki és nagydorogi református házassági anyakönyvekből kirajzolódó települési kapcsolatok vizsgálatába. A kutatás során az érsekcsanádi anyakönyvben megpillantottam Horváth Mihály már ismerős, jellegzetes betűit! 1760 tavaszán kezdte meg az anyakönyv vezetését. Gyermeke itt sem született. Keresztszülőséget rendszeresen vállalt feleségével, Cserkő Judittal, akinek neve keresztanyaként utoljára 1763. október 18-án olvasható az anyakönyvben.⁵³ 1764-ben a lelkész más-más nevű keresztanyákkal szerepelt, így ekkorra már megözvegyült. Csokonai Zsuzsanna neve 1765. április 15-én szerepel először – tehát már előtte házasságot kötöttek. 1765 áprilisában és novemberében két alkalommal találkozunk ugyanitt keresztapaként egy eddig fel nem bukkant testvérrel, Csokonai Jánossal. Róla továbbit nem tudhatunk meg az anyakönyvből, és később sem tűnt fel a neve. Egyik keresztelői bejegyzésben sem írják a felesége nevét, ezért vagy nőtlen, vagy özvegy lehetett ekkor. Róla többet nem tudtam meg.

Csokonai Pál neve nem jelenik meg az érsekcsanádi anyakönyvben. Sajnos, Borsovai Horváth Mihály és Csokonai Zsuzsanna esküvőjére vonatkozó adatot sem találtam az anyakönyvben. Ezért továbbra is a legfontosabb volt annak

---

⁵⁰ Bölcskei református egyes anyakönyv 1726–1790. Házasságok, 1739. június 3.

⁵¹ A keresztelési bejegyzésükben sehol nem szerepel az édesanya neve.

⁵² MÁRFI 2010. 3–13.

⁵³ Az érsekcsanádi református anyakönyvben a halottakra vonatkozó feljegyzések 1766-ban kezdődnek.

kiderítése, hol tartózkodott Pál az apjuk halála utáni években, és ki hozhatta össze a korban jelentősen eltérő pár esküvőjét.

Kutatás közben felfigyeltem Vitéz József lelkész nevére, aki Horváth Mihály előtt 1766-ig nagydorogi lelkész, és Horváth Mihály után 1766-tól érsekcsanádi lelkész volt.⁵⁴ Ez adta az ötletet, hogy az adattárban keressek rá a Vitéz vezetéknévre. Az adatok szerint a Baranya megyei kisharsányi lelkész 1754–1766 között Vitéz Pál⁵⁵ volt, tehát éppen a kutatás szempontjából legfontosabb időszakban.

A kisharsányi anyakönyvben Csokonai Pál neve 1762–1766 között rendszeresen feltűnik keresztszülőként! Tehát az apja halála utáni években Vitéz Pál lelkész mellett volt tanító, majd annak halála után került Nagydorogra sógora, Horváth Mihály mellé. A kisharsányi anyakönyv házassági adatai között 1764. április 27-iki dátummal megtaláltam Csokonai Zsuzsanna és Horváth Mihály házasságkötésének bejegyzését is, azaz Zsuzsanna ekkor Pálnál élt. A házaspár közti nagy korkülönbség, a beteges férj, és Zsuzsanna közvetlen modora sok mendemondára adott okot a későbbiekben. A viselkedésével kapcsolatban az egyházmegyei jegyzőkönyvben is feljegyezték, hogy „*nem úgy beszélt, mint prédikátor házában illett volna*”, ezért a „*férje személyében intetett, hogy magaviselésével effélékre okot ne adjon*”.⁵⁶

1765. júliusban Csokonai Pál egyedül, míg novemberben már Vida Jutkával együtt volt keresztszülő, a házasságkötése ezekben a hónapokban történt.⁵⁷ Így a családtörténet már összeállítható az édesapjuk, Csokonai László (1.) alcsíti halála utáni időszakra. A leírás természetesen tartalmaz néhány valószínű elemet (feltételezést), amelynek igazolása a jövő kutatás feladata lesz.

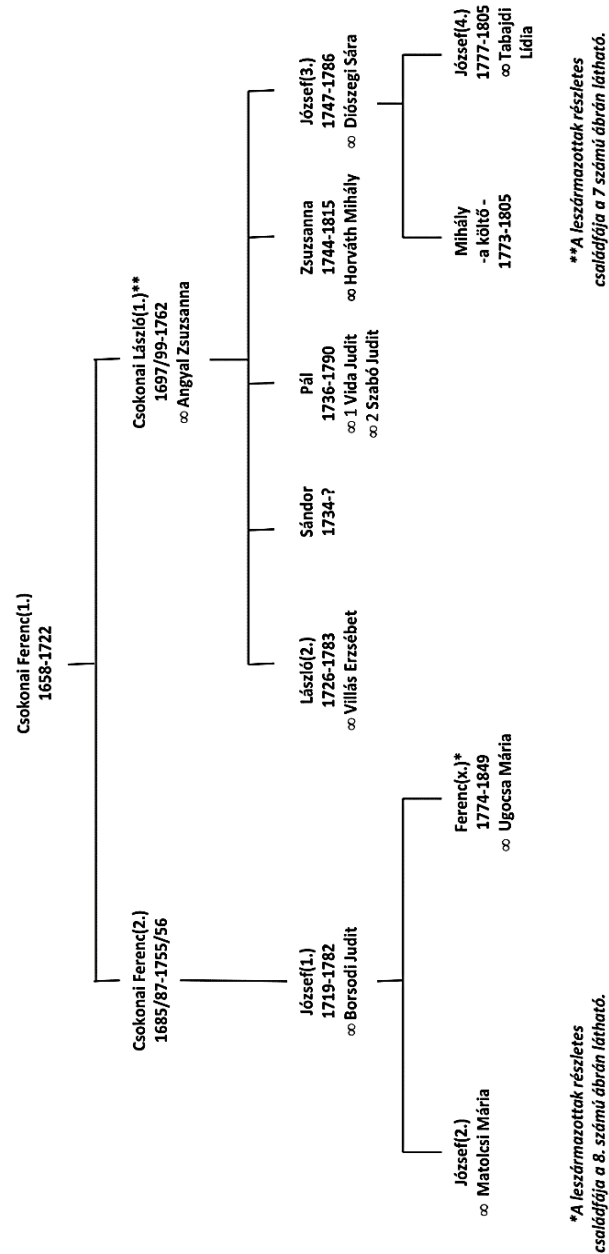
⁵⁴ Az érsekcsanádi és környékbeli református anyakönyvekben a kezdetektől előfordul az Angyal vezetéknév. Eddig nem találtam elegendő adatot annak eldöntésére, hogy a költő nagyanyja származhatott-e a környékről. Mindenesetre ez az a térség eddigi kutatásomban, ahol a XVIII. század elején református Angyalokra vonatkozó anyakönyvi adatok fordultak elő.

⁵⁵ TtREL I. 8-d. 3. Kisharsány.1.

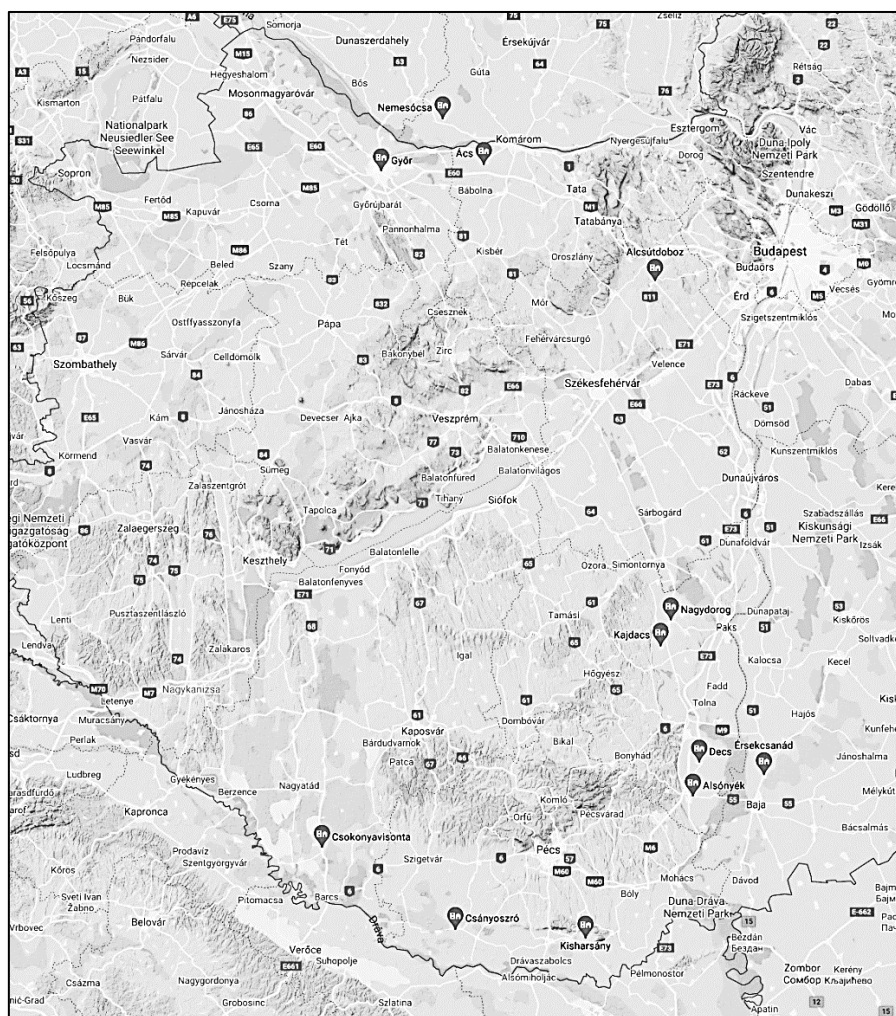
⁵⁶ RL A.10. 147–148, 1776 február 21. Dunaszentgyörgy.

⁵⁷ Decsen 1784. február 7-én, 54 esztendősen korában temették néhai tiszteletes Vida György özvegyét. Feltételezem, hogy Vida Judit az ő leánya volt. Vida György (†1772) szolgálati helye nem ismert a feltételezett házasságkötés idején. Anyakönyvek is csak részlegesen állnak rendelkezésre.

5. ábra. A CSOKONAI CSALÁDTÖRTÉNET FŐBB SZEREPLŐI

6. ábra. A CSOKONAI-TESTVÉREK ÉLETÉNEK SZÍNHELYEI⁵⁸

⁵⁸ A térkép a GOOGLE MAPS felhasználásával készült.

A CSOKONAI CSALÁD TÖRTÉNETE

Csokonai László (1.) alcsúti prédikátor 1762 év elején meghalt. Két gyermeke volt még ekkor otthon: a lelkészi tanulmányait apja betegsége miatt félbehagyó Pál segítette a beteg, furcsa öregembert, Zsuzsanna lánya a háztartást vezette. Legidősebb fia, László németországi tanulmánya után Zemplén vármegyében, Legenyén volt prédikátor. Apjuk halála után Pálnak gyorsan rektóriát kellett találnia, ahova testvérét is vihette magával. A közelben élő Csokonai rokonok ebben nem tudtak neki segíteni. Így bátyjához, Sándorhoz fordult, aki ekkor Baranyában, Kiscsányban lelkészkedett. Már őt is támogatta a lelkészi szolgálat elnyerésekor távoli rokonuk, Vitéz Pál kisharsányi lelkész. Pál és Zsuzsanna nehéz helyzetét átérezve Vitéz Pál a falu előjáróit meggyőzte, hogy távoli unokaöccse, Pál legyen a tanító 1762 tavaszától. Pál erősen kötődött bátyjához, három kisfiát is róla nevezte el, de szegénykék mind meghaltak csecsemőkorban.

Vitéz Pál rokona, Vitéz József nagydorogi lelkész volt, aki jól ismerte a megözvegyült érsekcsanádi időszódó prédikátort, Borsovai Horváth Mihályt.⁵⁹ Ezért Csokonai Zsuzsannát 1764. április 27-én gyorsan férjhez adták hozzá. Az esküvő a menyasszony lakóhelyén, Kisharsányban volt. Zsuzsanna házassága idején János testvérük is hosszasan a friss házasoknál tartózkodott. Így Pál helyzete is könnyebb lett, hiszen testvéréről már nem kellett csekély tanítói jövedelemből gondoskodnia és nősülésre is gondolhatott. Ősszel meg is nősült. Feleségét, Vida Juditot, egy prédikátor leányát a bátyja, Csokonai Sándor ajánlotta.

A legényei prédikátor *László* (2.) a prédikatori szolgálat megkezdése után megházasodott. 1762 elején elvette a debreceni születésű Villás Erzsébetet. A család 1770 őszén visszalátogatott Debrecenbe, László (2.) legfiatalabb öccsével, Józseffel (3.) találkozni és a Villás nagyszülőket meglátogatni. József (3.) napokon belül elindult a nagyszombati egyetemre, ahol akkor nyílt meg az orvosi fakultás. Ott készült seborvosi-chirurgusi diplomát szerezni. A fiatalasszony éppen várandós volt. Amikor megérkeztek, az utazás megpróbáltatásai miatt a szülés megindult. A Dániel névre keresztelt fiúcska gyenge volt, öt naposan meghalt.

---

⁵⁹ Vitéz József életrajza a szekszárdi református anyakönyvben, halotti bejegyzésénél olvasható. Apja Rimaszombati Vitéz Ferenc. Győri rektor 1706-ban, majd Szőnyben 1712–1715 lelkész. Tatán tölti szolgálatát haláláig, 1727-ig, ahol elődje a szőszéken a már említett Rimaszombati Kies István volt. Vö. GERECSÉI-KÖBLÖS-KRÁNITZ 2012. 300., 489–490. – József fia (Nagydorog, 1763 – Bécs, 1816/17?) a bécsi kancellárián ágens, református consistoriumi ülnök.

Baranya megyében református papnak vagy tanítónak lenni nem volt könnyű ebben az időben. A pécsi püspökség és a vármegye vezetői minden jogi és egyéb eszközt felhasználva erőteljes katolizáló munkát végeztek. 1761-ben a vajszlói plébánosok: Beke Sándor⁶⁰, majd ősszel Simon György több esetben megidéztek a környékbéli református lelkészeket és az érintett falvak vezetőit. Számonkérésük legfőbb indoka az volt, hogy a reformátusok nem fizették meg a stólát a katolikus papnak. Ugyanakkor vizsgálták, hogy betartják-e azt a tiltságot, hogy akár a lelkészek, akár a tanítók a filiákba (leányegyházakba) kijárjanak szolgálatot végezni vagy prédikálni. A plébánosok 1761 januárjában és őszén több társával együtt Csokonai Sándort is beidézték. Ő és komaura, Járdánházy Sámuel piskói lelkész egyik esetben sem jelentek meg az idézésre. Holott az így szólt: „Püspök ő excellentiája által a vajszlói egyházba rendeltetvén, azért hogy ő excellentiája parancsának engedelmeskedjem elmulaszthatatlan kötelességem. Mire nézve uraságtokat mind és egyenként, főképpen Tsokonyai Sándor kis-csányi. s vele együtt N. N. piskói, azután Pápai József hiricsi, mint szintén Pákozdi Mihály kémesi és Szoboszlai Jánost Sámodról most még barátságosan figyelmeztetem és intem, a mennyiben Ő felsége parancsolatát szorosán megtartani és magukat ahhoz szabni akarják, s ha nem akarnak a kiszabott büntetésben részesülni, azok bővebb megérthetése végett a következő október hó 5-re Tiszteletes Urakat egyenként és összesen a bírakkal és egy esküttel együtt Vajszlóra idézem”⁶¹

Ekkorra már több lelkészt évekre börtönbe zártak, akárcsak pár év múlva nézetei miatt Járdánházy Sámuel. Közben Pál támogatója, a kisharsányi lelkész Vitéz Pál meghalt, és testvére, Sándor is egyre erősebb zaklatásnak volt kitéve – főleg Járdánházy Sámuellel való szoros kapcsolata miatt. Így Csokonai Pál jobbnak látta, ha Baranyán kívül keres állást. Ebben segítette Vitéz József és sógora, Horváth Mihály. Az ő javaslatukra és támogatásukkal elnyerte a nagydorogi tanítói állást. Ugyanekkor üresedett meg az ottani lelkészi állás is, amit Horváth Mihály foglalt el. A lelkész és a tanító közeli rokonságát azonban sem a falu, sem az egyház vezetése nem nézte jó szemmel. 1771-ben Pál már Kajdacson tanított, majd Decsen töltött el tizenegy évet. Az éppen parókia nélkül lévő Csokonai László (2.) már 1773 elején Nagydorogra költözött, hogy sikerüljön megkapnia valamelyik környékbéli megüresedett lelkészi pozíciót.

---

⁶⁰ MORVAY 1900a. 444.

⁶¹ MORVAY 1900b. 513.

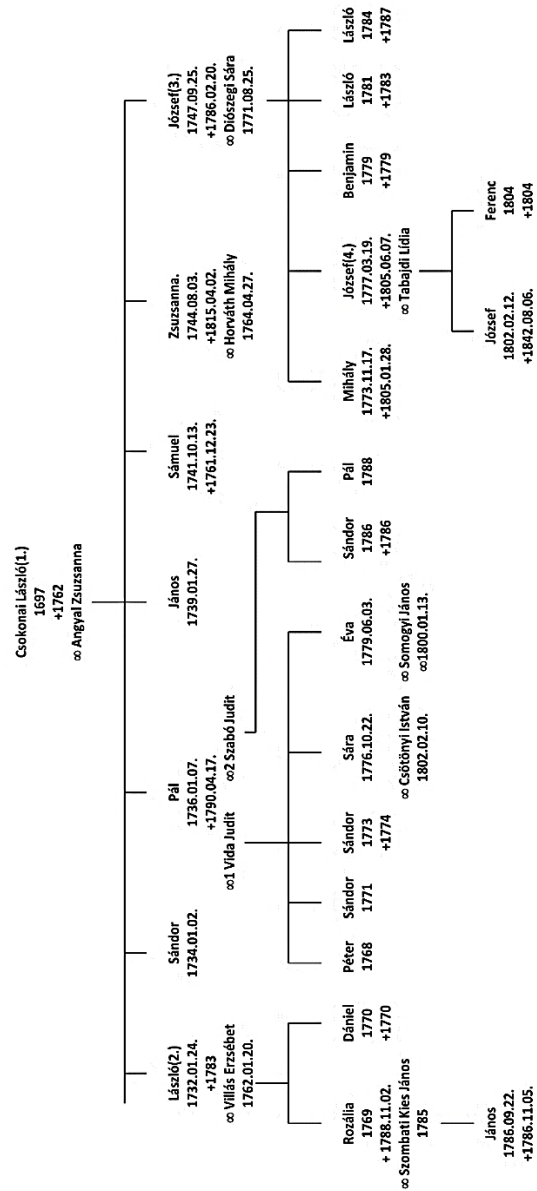
Várakozása beigazolódott. 1773-tól Alsónyéken prédikátor, lelkeszi feladatait itt látta el egészen 1783-ban bekövetkezett haláláig.

Horváth Mihály 1775-ig volt nagydorogi lelkész, majd a sógora halálával 1783-ban megüresedő alsónyéki parókiát foglalta el. Ekkor már támogatásra szorult, hiszen betegsége miatt évekig vacantiában volt. Segítsége volt Gecsei Imre losonci diák. Mindennapi életvitelében felesége és az 1784-ben oskolameszterként Alsónyékre kerülő Pál sógora támogatta. Itt élt ekkor a Csokonai családból az özvegy prédikátorné, Villás Erzsébet és leánya, Rozália, az aktuális prédikátorné Csokonai Zsuzsanna, és testvére, Pál a családjával. Horváth Mihály hivatalát három évig tudta betölteni, akkor hivatásáról lemondva kedves falujába, Nagydorogra költözött vissza.

Csokonai Rozália férjét gondosan kiválasztották. Az öcsényi bognár, Rimaszombati Kies János régi ismerős volt, akit gyökerei a Vértessaljai Református Egyházmegyéhez – ahova Alcsút is tartozott –, és anyai részről Komárom környékéhez kötöttek. Szakmája biztos megélhetést adott. Azonban a fiatalasszony és kislánya egy hirtelen betegségben 1787-ben Öcsényben meghalt.

1790-ben meghalt Csokonai Pál is. Két leánya a XIX. század elején kötött házasságot. Sára a szekszárdi Csötönyi István felesége, Éva Decsen Somogyi János felesége lett. Pállal ért véget a Csokonai család tolnai-baranyai fiági története.

7. ábra. CSOKONAI LÁSZLÓ (1.) GYERMEKEINEK CSALÁDFÁJA

A CSALÁDTÖRTÉNETI ADATOK

A történet kiegészítéseként egy táblázatban összefoglaltam Csokonai László (1.) családtagjainak eddig ismert és most feltárt adatait. Itt szerepeltetem a történet szempontjából fontos személyek ismert adatait is.

Név	Szülők	Születés	Halál	Házastárs	Iskolák	Szolgálat helye
Csokonai László (2.)	Csokonai László (1.)	Ács, 1732.01.24	Alsónyék, 1783	Villás Erzsébet (István, Kisúj utca) Debrecen, 1762.01.20	Debrecen 1752, 1754 Németszág?	Legenye 1762 Alsónyék lelkésze 1773–1783
Csokonai Sándor	Csokonai László (1.)	Ács, 1734.01.02		1767.04.26. Selye: Földvári Sámuel gyerekénél keresztanya Tiszt. Csokonai Sándorné.		Kiscsány lelkésze 1759–1767
Csokonai Pál	Csokonai László (1.)	Ács, 1736.01.07	Alsónyék, 1790.04.17.	1.Vida Judit 2.Szabó Judit		Tanító Kisharsány 1762–1766 Nagydorog 1767–1768 Kajdacs 1771 Decs 1771–1784 Alsónyék 1784–1790
Csokonai János	Csokonai László (1.)	Ács, 1739.01.27				
Csokonai Sámuel	Csokonai László (1.)	Ács, 1741.10.13	Debrecen, 1761.12.23 (17 éves!)			
Csokonai József (3.)	Csokonai László (1.) Angyal Zsuzsanna	Győr, 1747.09.25	Debrecen, 1786.02.20.	Díószegi Sára =1771.09.25. Debrecen	Debrecen? Nagyszombat 1770	Borbélychirurgus Debrecenben

Horváth Mihály Borsovai				1. Cserkó Judit †1763–1764 2. Csokonai Zsuzsanna xGyőr, 1744.08.28. = Kisharsány, 1764.04.27. †Nemesócsa. 1815.04.02		Diósjenő lelkész 1747–1760 Érsekcsanád 1760– 1766 Nagydorog lelkész 1766–1775 Alsónyék lelkész 1783–1786 Nagydorogra ment nyugdíjba.
Vitéz József	Rimaszombati Vitéz Ferenc	Tata, 1724.08.27	Szekszárd, 1790.05.14.	1. Veszprémi Erzsébet Vélhetően az előző nagydorogi lelkész, V. Zsoldos Sámuel lánya. †Szekszárd, 1787.11.29. 2. Hunyadi Katalin = 1788.08.18 Szekszárd / Bolhás	Debrecen 1744? Bázel 1755 ⁶²	Bogyiszló 1757–1761 Nagydorog 1761–1766 Érsekcsanád 1766– 1783 Szekszárd 1784–1790
Vitéz Pál			Kisharsány, 1766.03. hó	Berényi Sára		Kisharsány 1754–1766

CSOKONAI VAGY VITÉZ?

Csokonai Vitéz Mihály és családja élete sok megválaszolatlan kérdést rejt még, így maga a névhasználat is kérdéses. A Csokonai család tagjait az anyakönyvekben, iskolai és egyházi iratokban Csokonai József (3.) házasságkötésének bejegyzéséig kizárólag *Csokonai* névvel írják. Ő az, aki a kettős névhasználatot elkezdte. Fia ismerte a családnév eredetét. Domby Márton írása szerint „*igaz neve, amint maga beszélte, Vitéz volt, és a Csokonay csak azért ragadt rá, mivel az elei Csokonából, a Somogyból szakadtak Debrecenbe*”⁶³.

⁶² LENGYEL 1972. 501.

⁶³ DOMBY 1955. 12.

Bertók László meglátása szerint az eredeti családnév a Csokonai, amelyet a nemesi oklevél megszerzése után egészítettek ki a Vitéz névvel, ami a nemesiséget jelezte.⁶⁴ A családtörténeti szakirodalom alapján Killián sem látta bizonyítottan azt, hogy Vitéz lett volna a család eredeti neve, egyértelműen a Csokonai mellett tette le a voksot.⁶⁵ Szilágyi Márton részletesen elemzi a névhasználatot, és így összegezi: *„Ezekből a példákból úgy tűnik, a háromelemű név érthető volt akár nemesi származásra utaló jelként is – akár a Vitézt, akár a Csokonait tekintették is a nemesség jelének. Talányos, s végsősoron megválaszolhatatlan kérdés, hogy Csokonai József névhasználatának ingadozásába belevetett-e valamiféleképpen ez a lehetőség. A rávonatkozó néhány, korábban már idézett adatból, sajnos, nem találhatunk egyértelmű támpontot annak eldöntéséhez, hogy mi is volt a státusza a Vitéz névelemnek: ragadványnévnek kell-e tekintenünk, a vezetéknév szerves részének vagy éppen magának a vezetéknévnek, amelyhez egy nemesi előnév (Csokonai) járul. Ezt a bizonytalanságot pedig költő-fiának a sokkal jobban dokumentált, de ugyanakkor sokkal összetettebb névhasználat sem segít eldönteni.”*⁶⁶

Mivel a baranyai és tolnai Csokonai történetben meghatározó szerepe volt a Vitéz család két tagjának, úgy vélem, a költő apjától a családnév igaz történetét tudta meg. De miért is lehet a Vitéz család egyik ága Csokonai, és hogyan vette át a vezetéknév funkcióját? A Vitéz család baranyai adományáról nincsen adat, és csak címeradományról van tudomásunk. Ezért a „Csokonai” előnév nem nemesi jogállást megalapozó birtokra utal. A kor számos prédikátorának életrajzi adatait megkerestem. Ennek alapján alakult ki az a meggyőződésem, hogy a *Csokonai* helyjelző, amely általában a *származási helyre* utal.⁶⁷ A származási helyet azonban nemcsak a születési hellyel lehet azonosítani. Az lehet más településnévből eredő is, amikor az érintett család a gyermek születése után elköltözött.⁶⁸ Néhány esetben azzal a hellyel azonos, ahonnan rektori pozícióból meghívták az illetőt prédikátornak.

---

⁶⁴ BERTÓK 1973. 7. A szerző ezt a feltevését vélhetően az iratokban jellemzően használt „egregius” azaz vitézlő jelzőre alapozta.

⁶⁵ KILLIÁN 1977. 389.

⁶⁶ SZILÁGYI 2010. 56–79.

⁶⁷ A saját családom történetéből egy példa: Csúzi Eröss Sámuel lovasberényi lelkész Csúzon született. TtREL I. 8-d.3. Lovasberény. II./2.

⁶⁸ A saját családom történetéből egy példa: Berhidai Veres István származási helye a subsztrációs adatokban Várpalota. Berhidáról a gyermek megszületése után nem sokkal költözött a család oda.

Ez utóbbira egy példa a saját családom történetéből. A Járdánházy Sámuel perében is szerepet játszó siklósi prédikátor ősöm neve egy iratot és egy siklósi anyakönyvi bejegyzést kivéve mindenhol *Karantsi János*ként szerepel. Az említett két esetben egy W. rövidítés szerepel a vezeté- és keresztnév között. Őt Karancsról hozatták meg lelkésznek a hívek. A W. a karancsi anyakönyv néhány bejegyzésében még *Wargaként* teljesen kiírásra került. Ebben az esetben az eredeti név teljesen el is veszett.

Ugyanez történhetett meg a Vitéz család Barsba szakadt prédikátorával, Ferencel (1.) is, eredeti családneve elveszett és származási helye vált vezetéknévvé.⁶⁹ Másik ága a Rimaszombati⁷⁰ előnévvel vált ismertté — megőrizve a Vitéz nevet.⁷¹ Mivel Csokonai József (3.) testvéreinek sorsa újra összefonódott a Vitéz családdal, az apa fontosnak tarthatta újra használni az eredeti családnevet a nemzedékek óta használt Csokonai név mellett, hogy Debrecen közöisége tudásához méltó társadalmi pozícióba befogadja. Csokonai József debreceni történeti feljegyzéseit tartalmazó kötetet vízfestményű illusztrációkkal díszítette. „Egy közülük a családjuk állítólagos címere, rajta átlőtt nyakú szarvasal, s nyargalódzó, zászlót, illetve levágott, kardra szúrt török fejet tartó katonákkal. A címerrajz heraldikai szempontból kétes, de jelzi a gondosan megőrzött hagyományt a család nemességéről. Ennek a címerrajznak része lehetett abban, hogy a költő fölvette a **Vitéz** nevet, a **Csokonait** meghagyva mint nemesi előnevet.”⁷²

A XVII–XVIII. század névhasználata kapcsán megemlítem, hogy a birtokadományokkal rendelkező családok esetében is nemegyszer előfordult, hogy a család egyik ága kivált, és máshol kapott adománybirtok nevét vette fel nemesi prefixumként. Erre abban az esetben is lehet következtetni, ha Nagy Iván családtörténeti munkájában külön családként szerepelnek. Erre egyértelműen utalnak például a két ág közötti zálogszerződésben szereplő, birtoklásra vonatkozó adatok. A XVIII. század első felében zajló jelentős birtokmozgások esetében a friss tulajdonosok is kifejezték tulajdonosi mivoltukat a prefixum megváltoztatásával. Így a Fejér megyei Tabajd tulajdonjogát Tárnoky Jánostól 1699-

---

⁶⁹ Mivel az ún. *ároni családok*ban prédikatori hivatás nemzedékeken keresztül öröklődő volt a fiúk között, a prefixum adott lehetőséget az egyes ágak megkülönböztetésére.

⁷⁰ Érdemes lenne mélyebb vizsgálatot végezni, hogy a *Rimaszombati* előnév miért olyan gyakori a XVIII. század eleje-közepe időszakában Komárom, Fejér vármegyék prédikátorai között.

⁷¹ Rimaszombati Vitéz Ferenc a Debreceni Kollégiumba Szombathi vezetéknévvel subscribált. KÖBLÖS-KRÁNITZ 2009. 627.

⁷² VARGHA Balázs: Előszó. = CSEJTEI 1990. 8.

ben megszerző Balog János először *Győri* előnevet, majd a falu megszerzése után *Tabajdi* előnevet használt.

KI LEHET A SOKADIK FERENC?

Debrecenben is kerestem további Csokonai családi adatokat, amikor a „Miért éppen Debrecen?” kérdésre kerestem válaszokat. A Debrecen szabad királyi városban lakó nemeseket 1840-ben összeírták⁷³, és a listában szerepel két név: Csokonai Vitéz Ferenc és Dániel.⁷⁴ Kik is lehetnek ők, hiszen nevük alapján biztosan rokonai a költőnek. Csokonai Dánielt 1818. november 2-án keresztelték Debrecenben, apja Ferenc, anyja Ugotsa Mária, akik a Német utcában laktak. Így ők ketten azok, akik a nemesek névsorában szerepelnek. A házaspárnak 1815. február 3-án Julianna, 1820. október 26-án József nevű fia született.⁷⁵ Utolsó gyermekük kiskorában meghalt. Házasságot 1813. december 27-én kötöttek. Csokonai Ferenc akkor a Mester utcában lakott, és a lányok tanítója volt. Ugotsa Mária özvegyasszony volt, első férje Kálmáncz/y/helyi János volt. Csokonai Vitéz Ferencet 1849. március 6-án temették el Debrecenben. Halálakor beírt életkorából számolva 1768 táján születhetett. Ferenc az, akinek származásával mindkét cikkében foglalkozott Györe Zoltán⁷⁶. A továbbiakban, mivel le származása a cikkek alapján nem teljesen meggyőző, (x.) leszármazási sorrenddel jelölöm személyét.

Györe az első cikkében tett megállapításait Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái* című hatalmas művének a Csokonai Vitéz Mihály (2.) hírlapíróra (aki 1876-ban született és Csokonai Vitéz Dániel unokája) vonatkozó szócikére alapozta.⁷⁷ E szerint a hírlapíró a költő Csokonai Vitéz Mihály atyai nagybátyjának, Ferencnek leszármazottja volt. Arra a megállapításra jutott, hogy a debreceni leányok tanítója, Ferenc (x.) az 1715-ben Nemesócsán született Ferenc (3.) leszármazottja volt, valószínűleg unokája, azonban erre nincs bizonyíték. Kutatómunkájának ezen szakaszában az akkor rendelkezésére álló adatok szerint a költő nagyapja László (1.), a naszályi lelkész József (1.), valamint az ócsai születésű Ferenc (3.) testvérek voltak.

---

⁷³ MCSSZ 1941. 261.

⁷⁴ Csokonai Vitéz Dániel Debrecen első szakképzett kisdédóvója volt. VARGA 1978. 5.

⁷⁵ Ő fiatal kora miatt nem szerepelhetett az összeírásban.

⁷⁶ GYÖRE 2001. 13–14., GYÖRE 2012. 429–430.

⁷⁷ Csokonai Vitéz Mihály hírlapíró 1876-ban született. Csokonai Vitéz Dániel unokája volt. Meghalt 1949. december 30-án Győrben. Sírja a Nádorvárosi köztemetőben található.

Második cikkében már felhasználta Tóth Mihálynak a Csokonai családfára vonatkozó új adatait, valamint a Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára Bakóczy adattárának információját is.⁷⁸ Az adattár alapján „1748. április 25-én beiratkozott a főiskolai hallgatók közé Debrecenben Csokonai Ferenc, aki Bakóczy János szerint (TiREL II.28.a.2) Ácson született, Kecskeméten tanult és Keresztesen volt tanító”⁷⁹. Kifejti, hogy az adattár hibásan közli az ácsi születési helyet, mivel a költő nagyapjának – ácsi lelkészként egyedül ő jöhet szóba apaként – nem volt Ferenc nevű gyermeke. A problémát úgy hidalja át, hogy véleménye szerint elírás történt, és a valódi születési hely Nemesócsa. Ezt a latin nyelvű beírás „Ácsensis és Ócsensis”⁸⁰ összetéveszthetőségére alapozza. Végül ezt az összegző megállapítást teszi: „Nemesócsán 1715. szeptember 3-án született egy Csokonai Ferenc (3.), el kell fogadnunk, hogy csak ő lehet a Debrecenben beiratkozott hallgató, Csokonai Vitéz Ferenc (?) apja”⁸¹.

A két cikkből arra következtethetünk, hogy az 1715-ben született Csokonai Ferenc (3.) személyét tekinti a szerző az 1768 körül született debreceni lányok tanítója, Ferenc (x.) nagyapjának, és az 1748-ban beiratkozott Ferencet pedig apjának. Sajnos, a második cikkben a módosított leszármazási táblán nem közli a pontos családfát ezen az ágon, mindössze egy nyíllal utal Csokonai Vitéz Ferenc (x.) (1768) az első cikkben közölt családfájára. A feltevését megvizsgálva az alábbi adatsor állítható össze:

- 1715. szeptember 3-án Nemesócsán megszületett a lelkész gyermekeként Csokonai Ferenc (3.).
- Ismeretlen helyen és időben született a kisleány, az ócsai lelkész unokája, Csokonai Ferenc (?).
- 1748. április 25-én Debrecenben subszcribált Csokonai Ferenc (?).
- 1768 körül ismeretlen helyen megszületett Csokonai Ferenc (x.).
- 1813. december 27-én Debrecenben házasságot kötött Csokonai Ferenc (x.) és Ugotsa Mária.
- 1849. március 6-án Debrecenben 81 éves korában meghalt Csokonai Ferenc (x.).

---

⁷⁸ TiREL II.28.a. Bakóczy János adattári gyűjteménye 1536–1980. Főiskolai növendékek névsora 1588–1791.

⁷⁹ GYÖRE 2012. 429. Őt a továbbiakban (?) sorszámmal jelölöm.

⁸⁰ GYÖRE 2012. 429.

⁸¹ GYÖRE 2012. 430.

Eszerint Ferenc (3.) még nem töltötte be 33. évét, amikor fia elfogadta a Kollégium törvényeit. Tudjuk, hogy a költő nagyon fiatalon, rendkívüli tehetsége folytán iratkozott be 15 évesen Debrecenbe. Még egy ilyen csodagyermek lett volna a családban, aki ráadásul apja alig 17 éves korában született? Bár nem képtelenség, de ez elég nehezen hihető!

Ráadásul, ha végiggondoljuk a két településnév latin változatának összetevethetőségét, és végignézzük a használt formákat, kiderül a feltevés gyenge pontja. Mindezt az teszi lehetővé, hogy 2012-ben megjelent a Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára kiadásában a beiratkozottakra vonatkozó adattár.⁸² Az adattár digitalizált formában is elérhető a levéltár honlapján. Ezért a hatalmas adatbázis könnyen kezelhető, névre és településnévre egyaránt kereshető. Az adatokat Ács és (Nemes)Ócsa nevek változataira keresve egyértelműen látszik két eltérés az Ócsensis feltételezett formától. Egyrészt a településnév utolsó „a” betűje mindig szerepel a névváltozatokban, másrészt leggyakrabban a kor használatának megfelelő Oltsa alak valamilyen változata: Oltsa, Nemesoltsa, Oltsaino, Olcsaiensis. Jóval ritkább az Ócsa alak, mivel a Pest megyei Ócsát írták ebben a formában.

Ezért nem tartom megfelelőnek a cikkekben közölt leszármazást. Kihasználva a digitalizálás adta kutatási lehetőségeket, próbáltam további forrásokat is bevonni a vizsgálatba. Elsőként a legfontosabbnak tekintett debreceni subscripció adatbázisban kerestem figyelembe vehető adatot. 1795-ben a naszályi származású Csokonai Ferenc aláírta a Debreceni Kollégium anyakönyvét.⁸³ Naszályon 1774. október 9-én keresztelték tiszteletes Csokonai József (1.) Ferenc nevű fiát. Így ő a költő másod-unokatestvére volt. Bár életkora eltér a halotti bejegyzés adatától, ő szóba jöhet, mint aki a fiával együtt 1840-ben Csokonai Vitéz névvel lett összeírva Debrecen városában. Kérdés, hogy egy régi hagyományt elevenítettek-e fel, vagy a költő rokonságát kihasználva annak szülővárosában a népszerűségére hagyatkozva használták ebben a formában. Mivel sem az ő gyermekei, sem Dániel fia két gyermeke keresztelésénél nem szerepel a Vitéz vezetéknév, a második gondolatomat tartom valószínűnek.

Nagyon szokatlannak tartom azt, hogy Csokonai László (1.) első gyermeke csak 1732-ben született meg Ácson, ahol ő 1726 óta volt lelkész. Az akkori szokások szerint a prédikátoroknak első szolgálati helyük elfoglalása után egy

---

⁸² SZABADI 2012.

⁸³ SZABADI 2012.

éven belül meg kellett házasodniuk.⁸⁴ Így az első gyermek születéséig eltelt 6 év hosszú idő. Természetesen lehet, hogy volt egy gyermektelen első házassága is. Mivel az interneten olvasható anyakönyvi lapok között vannak olyanok, melyeken csak néhány foltocska látszik, megkerestem Gerecsei Zsolt ácsi református lelkészt, hogy az eredeti anyakönyvben olvashatóak-e ezen lapok.⁸⁵ Arról tájékoztattott, hogy a lapok nagyon halványak, de olvashatóak és László (1.) nem anyakönyvezett tőle született Ferenc nevű gyermeket. Azonban László (1.) elvileg érkezhett az ekléziába nősen, egy kicsiny gyermekkel! Tudjuk, hogy előtte Győrben volt rektor. Az ottani anyakönyvben nem találtam gyermeke születését, sem személyéhez köthető bejegyzést.

Mivel Györe Zoltán második cikkében szereplő, 1748-ban Debrecenben subscribáló Ferencről (?) csak a Györe által közölt, a Bakóczi adattárban szereplő információk van, egyetérték a szerző megállapításával: *„meg kellene találni az eredeti kecskeméti vagy debreceni iskolai anyakönyvi feljegyzéseket, amelyek alapján Bakóczi ezt a megállapítását tehette”*.

Ha Csokonai Ferenc (?) kiléte egyelőre kérdőjeles maradt is, a lányok tanítója, Ferenc (x) származásáról többet megtudhatunk. Egyik ükunokája, a Győrben 1942. március 17-én elhunyt, kolozsvári születésű Csokonai Vitéz László (3.) gyászjelentésében ezt írta a gyászoló özvegy: *„A dunántúli Győr, ahonnan a nemzetsége egykor elszármazott, és ahova ő visszatért, ad neki végső pihenést.”*⁸⁶ Az egyetlen, ismert rokonként szóba jöhető Csokonai pedig, akinek győri kötődése volt, László (1.). Már csak az a kérdés, hogy a győri származás milyen kapcsolatot jelent? Miért volt fontos ennek a hangsúlyozása? Halálakor még élt apja: Mihály, a hírlapíró, aki Győr városának megbecsült polgára volt. Többek között a Győri Híradó főszerkesztője, és több egyesület aktív tagja volt.⁸⁷ Győrben a költő győri kötődésű nagyapjával való egy nemzetségből származást hangsúlyozni imázsteremtés szempontjából vitathatatlan elő-

---

⁸⁴ A szokást a XIX. század közepéről származó családi levelekben is olvastam. Például Morvai Lajos vejti lelkész kinevezésének egy éves évfordulójához közeledve így írt „...e” szerint mint eklézsiás papnak Isten rendelése szerint a’ házasságrul – mint legtisztább, legnemesebb örömök teremőjéről – kellett gondoskodnom.” – Ez a szokás érdekes módon egybecseng a céhek protokollumaiban szereplő szabállyal. A pápai szabók céhlevelének 1645. évi átiratában az 5. artikulusz szerint az új mesternek egy éven belül meg kellett házasodnia. Vö. BENCZIK–HERMANN 2002. 78.

⁸⁵ Ezúton is köszönöm Gerecsei Zsolt segítségét!

⁸⁶ Csokonai Vitéz László a hírlapíró Mihály fia volt. A gyászjelentések gyűjteménye az Országos Széchényi Könyvtár honlapján digitalizált formában kutathatók.

⁸⁷ A győri Kisfaludy Könyvtár honlapján elérhető digitalizált győri újságokban sokszor szerepel Csokonai Vitéz Mihály, mint aki különböző egyesületek tagjaként felolvassa írásait.

nyökkal járt. Kiemelem, hogy a megfogalmazásban nemzetség szerepel, és nem az, hogy László (1.) leszármazottja az elhunyt! A kapcsolat fokát pedig egy újságcikk alapján lehet megismerni.

Hogyan tudja a leszármazást László (3.) nagynénje, Csokonai Gizella? Ő Dániel unokája (1895–?), aki kisleány korában megvakult. A Vakok Intézetében élt és írogatott. Először a Világ című havilapban jelent meg egy vele készített interjú 1931-ben.⁸⁸ Ebben azt mondja el, hogy a költő József nevű fivére volt az a vándorszínész, aki pályára lépése után nem sokkal meg is halt.⁸⁹ Ma már Györe kutatásai alapján tudható, hogy ez biztosan nem helytálló, hiszen József (4.), a fivér jegyző volt – bár valóban fiatalon halt meg. Viszont Gizella az Ország-Világ hetilapban a vele készült interjúban pontosan közli a költővel való rokonságot: „*a neves debreceni poéta nagyatyjának Ferenc nevű testvérétől származnak a mai Csokonaiak*” – azaz első közös ősük a dédapa, Ferenc (1.) volt.⁹⁰

Nem esett még szó Csokonai Vitéz Ferenc (x.) és Ugotsa Mária kisebbik fiáról, Józsefről (5.). Megérte a felnőtt kort, és Kőnig Lillával kötött házasságából 1852. november 11-én Szokolán Ferenc József nevű fia született. József (5.) a bejegyzés szerint jegyző volt, 1856-ban Cegléden született kislánya, majd 1861–1867 között Ókésken keresztelték gyermekeiket. Az anya nevét (az első gyermeket kivételével) Erzsébetnek írják, valószínűleg ez volt a tényleges keresztneve.

A szokolai születésű Ferenc József Budapesten halt meg, néhány nappal felesége halála után. Halálát újságcikk is közölte. A Budapesti Hírlap 1910. május 18-iki közleménye így szól: „*(Az utolsó Csokonai.) Budán, a Zsigmond-utca egy kicsiny házában elhunyt pünkösdi vasárnapján Csokonai Vitéz Ferenc⁹¹, a nagy költő második izen való unokaöccse 57 éves korában. Vele kihalt férfiágban Csokonai Vitéz Mihálynak családja. Az utolsó Csokonainak a pénzügyminisztériumban volt valami szerény állása. A budai irgalmasok kórházában gyógy-*

---

⁸⁸ DÉNES 1924. 4.

⁸⁹ A színész Csokonai Vitéz József személyével Kilián és Györe is foglalkozik, azonban személye egyértelmű adatokkal nem bizonyítható. KILIÁN 1977. 406. – A magyar színháztörténet számon tarja Csokonai Vitéz József színészt, sugót, akinek életrajzi adatai ismeretlenek. 1820-ban Kilényi Dávid társulatában Komáromban kisebb komikus szerepekben lépett fel. 1830-ban Kolozsvárott, 1833-ban Szegeden, 1834-ben Budán volt sugó. Sugóként három színházi zsebkönyvet szerkesztett, az egyikben megírta Kótsi Patkó János színész élet- és jellemrajzát. KERÉNYI 1990. 97., 99., SZÉKELY 1994. 142.

⁹⁰ MARÓTI 1957. 7.

⁹¹ A halotti bejegyzése alapján egyértelműen a szokolai születésű Ferenc József volt.

gyították hónapok óta, de már nem lehetett rajta segíteni.” Majd következett egy helyreigazítás 21-én: „(Az utolsó Csokonai.) A következő sorokat kaptuk Debrecenből: Mint a Csokonai-kör titkára, kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a Csokonai-család férfiágának kihaltáról közölt hír téves. Csokonai Vitéz Ferenc, a ki május 14-én hunyt el, nem utolsó férfisarja a Csokonai családjának. Magának a költőnek, mint nőtlen embernek nem maradtak leszármazottjai, de vérszerinti rokonai közül még többen élnek, magam is ösmerek két Csokonait, Csokonai Vitéz Árpád magyar királyi állatorvost Pozsonyban és Csokonai Vitéz Mihály⁹² hírlapírót Kolozsvárt.”

Ami számunkra érdekes, az az első cikkben említett rokonság. Pontosan mit jelentett a második izen való unokaöccs kifejezés, megfelel-e a másodfokú unokatestvértől leszármazó unokaöcsnek? Pár évvel a közlemény megjelenése előtt ugyancsak a Budapesti Hírlapban a Wesselényi családdal kapcsolatban pontosan ez a kifejezés szerepelt⁹³. „A nádor egyik másodizen való unokaöccse, Wesselényi Pál”. A nádor Wesselényi Ferenc (1605–1667), és Pál (1654?–1694) első közös öse Pál dédapja, Wesselényi Ferenc (1540?–1594, felesége Sárkány Anna). Analógiaként így a költő és az elhunyt első közös öse a költő dédapja, Csokonai Ferenc (1.) volt.

Csokonai Vitéz Ferenc (x.) — aki a debreceni leányok tanítója volt — a két elhunyt és Gizella első közös öse. Ferenc József, akit először az utolsó Csokonainak tituláltak, József (5.) fia, Gizella és László (3.) pedig Dániel leszármazottja. A két ág a századforduló táján nem tarthatta a kapcsolatot, hiszen Ferenc (József) rokonai — mindhárom leánytestvére életben volt — nem tudták, hogy még él az elsőfokú unokatestvére, Csokonai Vitéz Imre, aki Gizella édesapja volt!⁹⁴ Azonban mindkét ágon úgy tudták, hogy a költő dédapjától származnak. Mindebből arra következtettek, hogy a debreceni leányok tanítója Csokonai Vitéz Ferenc (x.) volt, akit Naszályon 1774. október 9-én kereszteltek meg.

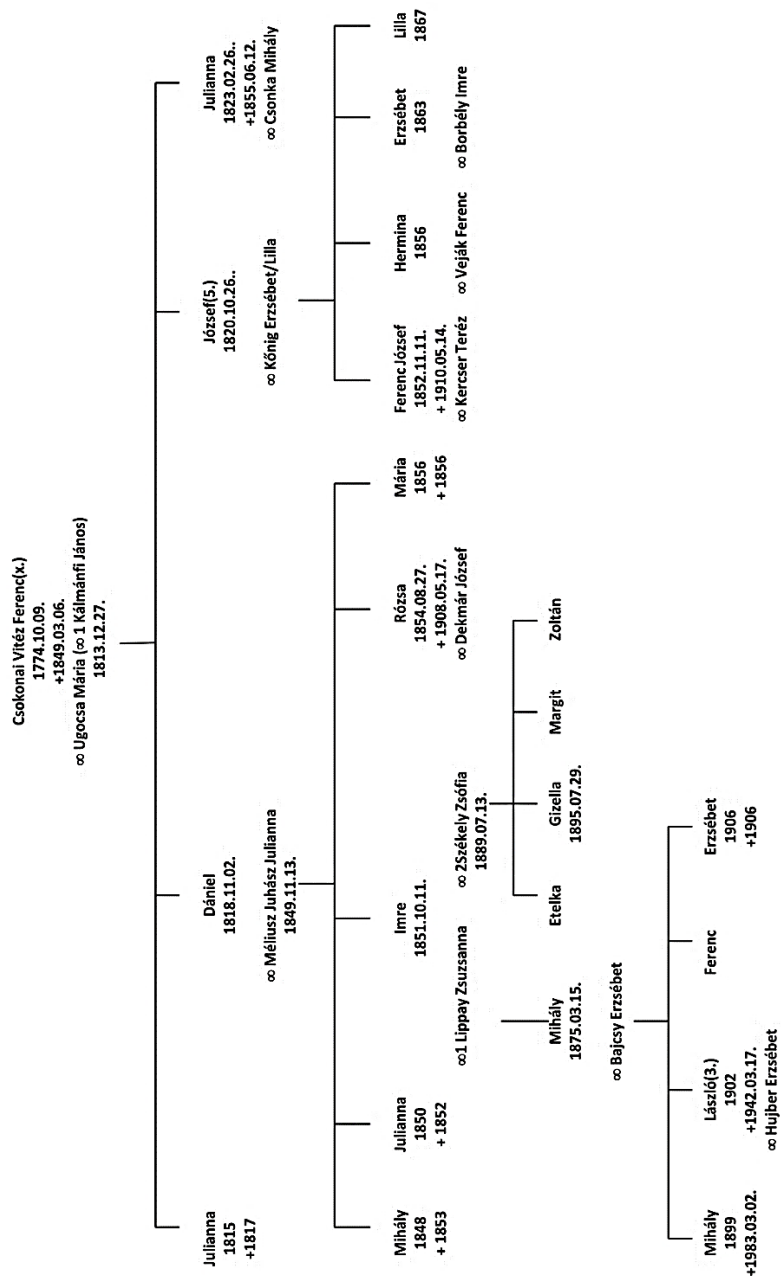
---

⁹² Györe a róla szóló Szinnyei szócikkre alapozta kutatását. Ő volt Csokonai Vitéz László apja.

⁹³ HÍRLAP 1902. 1–2.

⁹⁴ HÍRLAP 1980.

8. ábra. CSOKONAI VITÉZ FERENC (X.) – A LÁNYOK TANÍTÓJA – LESZÁRMAZOTTAI

ADALÉKOK CSOKONAI VITÉZ FERENC (2.) CSALÁDJÁRÓL

Csokonai József (1.) — akárcsak nagybátyja, László (1.) —, idősebb korában került az adminisztratív tevékenységet, az anyakönyvet nem vezette rendesen. Amikor József (2.), a betegeskedő lelkész fia visszatért Naszályba, rosszallóan szembesült ezzel a ténnyel és kérdőre vonta az apját. Mindezt az anyakönyv lapjain tette meg, amire apja ugyanott választ is adott: „*Hát a többek hol vagynak, gondatlan Atyám uram? Nem írtam f[el] Édes fiam! Ee...felejtettem.*”

2018-ban jelent meg Bauer Marcell könyve az isákfalvai Sándorokról.⁹⁵ Sándor József csepi⁹⁶ birtokos leányának, Eszternek kezére sokan pályáztak, többek között a kecskeméti Tormássy Ádám is kérőnek jelentkezett be 1785 augusztusában. Az apa nagyon alapos emberként gondosan felmérte az aspiránsokat. Tormássy után sógoránál, Kutas Istvánnál érdeklődött. Mi volt a válaszban? Ezt olvasta az apa: „*úgy kell gondolkodni, hogy Kecskeméten jóra való ember nincsenis...onnan is lehet tudni, hogy nem derék ember mivel csak az a féleszü Csokonay volt a vezetője*” (azaz közvetítője). Talán nem csoda, hogy Tormássy ezután kosarat kapott.

De ki lehetett ez a „féleszü” Csokonai? Adja magát Naszály közelsége miatt valamelyik József (1, 2) — hiszen ahogy látjuk, és ahogy Györe Zoltán is írja, az apa furcsa természetű lehetett. De ő 1782-ben meghalt, így csak a fia, József (2.) lehetett a közvetítő. Ismerhette-e egymást Tormássy és József (2.)? Igen, hiszen mindketten beiratkoztak az 1778-as tanévben Debrecenbe! József (2.) vagy nyugtalan természetű lehetett, vagy nem szerették meg a falusiak, mivel faluról falura ment tanításkodni.

TOVÁBBI CSOKONAIK

A Debreceni Kollégiumba beiratkozott hallgatók adataiban megkerestem az összes Csokonai nevű diákot. És ekkor ért a meglepetés! Ugyanis már 1719-ben olyan személlyel találkoztam, aki az eddigi családtörténetben nem szerepelt: Sámmuel. Róla mindössze a nevét tudni. Beiratkozásának időpontja alapján Csokonai Ferenc (1.) gyermeke lehetett, aki László (1.) és Lídia között születhetett. Annyi biztos, hogy nem Ferenc (2.) fia, hiszen ő ekkor még csak 7 éves volt.

---

⁹⁵ BAUER 2018. 129.

⁹⁶ Csép község Komáromtól 20 km-re déli irányban található.

A történet egyik rejtélyes alakja az 1748-ban beiratkozott Ferenc (?). A családból nemcsak ő iratkozott be Debrecenbe abban az évben! Rajta kívül János nevével találkozunk — ugyancsak semmi továbbit nem találunk róla az anyakönyvekben. Annyi bizonyosra vehető, hogy nem testvérek, vagy nagyon közeli rokonok voltak. Ugyanis szokás volt, hogy az ország távolabbi részeiről az egymáshoz közeli korú testvéreket egyszerre küldték Debrecenbe tanulni, és egymás után írták alá az anyakönyvet — ez a beiratkozási névsorok áttekintése után jól látható. Ferencről (?) egyelőre nem tudni, hogy kinek a gyermeke. Ő és/vagy János az 1719-ben beiratkozott Sámuel gyermekei is lehetnek. Róluk, illetve erről az ágról egyelőre ennyit tudunk.

Mivel Debrecenben Csokonai apjának testvérei közül senki nevével nem lehet találkozni, információt kértem esetleges kecskeméti tanulmányaikról.⁹⁷ Az ottani anyakönyvek adatai szerint a legelső Csokonai családtag az 1816-ban beiratkozott László (4.), aki Dunaalmásról érkezett és árva gyermek volt. Mindebből tudjuk már, hogy ő a naszályi születésű József (2.) fia volt, Lábatlanban született 1802. július 27-én. Későbbi sorsa ismeretlen. Az apja először Szováton praeceptor volt, majd (sárrét)udvari rektor. Ott nősült, elvette a helyi lelkész leányát, Matolcsi Máriát. A Tatai Református Egyházmegyében első adatát jelenleg 1784-ből Tarjánból ismerjük, ahol október 20-án kisfia született. 1793–1800 között dunaalamási rektor. Almási anyakönyv nem maradt fent ebből az időből, így nem tudjuk, hány gyermeke született ott. Utolsó ismert adata 1804-ből Lábatlanból való.

1835-ben egy testvérpár, Csokonai László és Ferenc iratkoznak be, akikről nem tudni, kik lehettek, honnan érkezhettek. Keresztnevük mindenestre „gyanússá” teszi, hogy a családhoz tartoztak. Róluk és a család még nem ismert tagjairól majd akkor tudhatunk meg többet, ha a nehezen kutatható felvidéki anyakönyvek is hozzáférhetőek lesznek.

Végül egy katolikussá lett Csokonai/Csoknyay? nemes családról. 1840. május 27-én Székesfehérváron a felsővárosi templomban kötött házasságot a 37 éves nemes református Csokonai Sándor és a 24 éves katolikus Schmidt Borbála. Gyermekeik mind katolikusok lettek. Csokonai Sándor komornyik volt. Leszármazottaik később nevüket Csokonay alakban használták. Csokonay Sándor életkora alapján akár lehet a naszályi születésű tanító, József (2.) fia is.

---

⁹⁷ Ezúton is megköszönöm a Kecskeméti Református Egyházközség Levéltárából Bíró Éva munkáját és adatközlését!

A CSALÁDFA

A költő rokonainak családfája a feltárt adatok alapján éppen a legfontosabb, eddig hiányzó ágán volt kiegészíthető. Most már körvonalazódik a költő édesapja legközelebbi rokonainak, a testvéreinek élete. Az adatokból látható, hogy a családban József (3.) testvéreinek – mai ismereteim szerint – nem maradt fent olyan leszármazottja, aki a Csokonai (Vitéz) nevet tovább vihette volna. Ezt a feltevést az cáfolhatja meg, ha sikerül kideríteni és igazolni a 1820–30-as évek színésze és írója, Csokonai Vitéz Mihály leszármazását, és megtalálni a katolikus Csokonay család őseit.

Láthattuk, hogy a költőnek nem volt olyan javakorabeli, közeli Csokonai családbeli rokona, akihez élete nehéz napjaiban segítségért folyamodhatott volna. Így Debrecen elhagyva, a Dunántúlra kerülve távolabbi kapcsolatok hálójában kellett barátokra, támogatókra lelnie. És ez sikerült is neki, hiszen sem Komáromban, sem Somogyban nem maradt magára – és ebben nagy szerepe volt nagyapja és édesapja ismeretségi körének. És ebből adódnak azok a kérdések, melyekre ezt követően próbálok majd választ adni.

Miért éppen Debrecen? – Azaz, Csokonai József borbély-chirurgus találhatt-e a családjá múltjában gyökerező kapcsolati hálót Debrecenben, ami segíthette a cívus város megbecsült polgárává válnia.

Miért éppen Komárom? – Voltak-e olyan komáromi és környékbeli családok, amelyeknek Debrecenbe szakadt valamely ága, és a költő bízhatott a támogatásukban?

Miért éppen Csököly? – Csökölyben vajon csak Kiss Bálint prédikátor segítségére számított betegségében a költő? Egyáltalában: honnan tudta, hogy Kiss Bálint ott a pap, amikor mindössze egyetlen későbbi, hozzá írt, magázódó stílusú leveléről tudunk? És az utolsó kérdés, melyre még keresni kell a választ – egyszer talán erre is lesz felelet: Miért Nemesócsán halt meg Csokonai Zsuzsanna?

* * * * *

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY.

*Csokonai Vitéz Mihály arcképe
a Vasárnapi Ujság 1859. évi 34. számában (augusztus 21.)*

RÖVIDÍTÉSEK

AP	= Acta Papensia
DREL	= Dunántúli Református Egyházkerület Levéltára
MNL	= Magyar Nemzeti Levéltár
VeML	= Veszprém Megyei Levéltára
ItK	= Irodalomtörténeti Közlemények
LSz	= Levéltári Szemle
MCSSZ	= Magyar Családtörténeti Szemle
TtREL	= Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BALÁZS 1986 = BALÁZS László: Vértessalja. A Vértessaljai Református Egyházmegye története. Budapest, 1986.
- BAUER 2018 = BAUER Marcell: Az isákfalvai Sándor család története. Pápa, 2018. (A Pápai Levéltár kiadványai, IV.)
- BENCZIK–HERMANN 2002 = BENCZIK Gyula – HERMANN István: A pápai szabók céhleveleinek átirata az őriszentpéteri szabók részére (1645). = Írott és tárgyi emlékek kutatója. Emlekkönyv Bánkúti Imre 75. születésnapjára. Budapest, 2002. 79–99.
- BERTÓK 1973 = BERTÓK László: Így élt Csokonai Vitéz Mihály. Budapest, 1973.
- CSÁNKI 1914 = CSÁNKI DEZSŐ (szerk.): Somogy vármegye. Budapest. 1914. (Magyarország vármegyéi és városai)
- CSEJTEI 1990 = CSEJTEI István: A borbélymester hagyatéka. ... Különbkülönbféle Belső és Külső Nyavalyák ellen való hasznos orvosságok. Csokonai József debreceni chirurgus receptkönyve. Debrecen, 1990.
- DÉNES 1924 = DÉNES Zsófia: Kirándulás Csokonaihoz. = Világ 15 (1924) 165. sz. (augusztus 12.) 4.
- DOMBY 1955 = DOMBY Márton: Csokonai élete. Budapest, 1955.
- GERECSEI–KÖBLÖS–KRÁNITZ 2012 = GERCSEI Zsolt–KÖBLÖS József–KRÁNITZ Zsolt: A Tatai Református Egyházmegye lelkészi adattára (1554–2012). = AP 12 (2012) 1–4. sz. 135–546.
- GYÖRE 2001 = GYÖRE Zoltán: Eddig ismeretlen kapcsolatok a Csokonai családban. = ItK 106 (2001) 3–4. sz. 359–368.
- GYÖRE 2012 = GYÖRE Zoltán: Újabb adalékok a Csokonai család genealógiájához. = ItK 116 (2012) 4. sz. 428–433.
- HÍRLAP 1902 = N. N.: Wesselényi Miklós. = Budapesti Hírlap 22 (1902) 256. sz. (szeptember 18.) 1–2.
- HÍRLAP 1980 = Pest Megyei Hírlap 24 (1980) 81. sz. (április 06.) ??–??
- KERÉNYI 1990 = KERÉNYI Ferenc (szerk.): Magyar színháztörténet 1790–1873. Akadémiai, Budapest, 1990.
- KILIÁN 1977 = KILIÁN István: Adatok a Csokonai-család történetéhez. = A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1976. Szerk. Módy György és Ujváry Zoltán közreműködésével Dankó Imre. Debrecen, 1977. 387–410.

- KISS Z. GÉZA 1989 = Kiss Z. Géza: Egy kései unitárius per a Dráva völgyében. (Adalékok Járdánházi Sámuel üldöztetéséhez.) = Somogy megye múltjából – Levéltári évkönyv 20. Szerk.: Kanyar József. Kaposvár, 1989. 91–101.
- KÖBLÖS–KRÁNITZ 2009 = KÖBLÖS József–KRÁNITZ Zsolt (szerk.): A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai I. 1526–1760 Pápa, 2009. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések, 10.)
- KÖBLÖS–KRÁNITZ 2018 = KÖBLÖS József–KRÁNITZ Zsolt (szerk.): A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai II/1–2. 1761–1849. Pápa, 2018. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai, Forrásközlések, 15–16.)
- KÚR 1993 = KÚR Géza: A Komáromi Református Egyházmegye. Pozsony, 1993.
- LENGYEL 1972 = LENGYEL Imre: Hatvani István levelesládájából. Adatok svájci kapcsolataihoz Jakob Christoph Beckhez intézett leveleiből. = A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1972. Debrecen, 1974. 499–540.
- MÁRFI 2010 = MÁRFI Attila: Egy szerteágazó nemesi familia, a Síkabonyi Angyal család irathagyatéka a Baranya Megyei Levéltárban (1645–2004). = LSz 60 (2010) 2. sz. 3–13.
- MARÓTI 1957 = MARÓTI Andor: A Vakok Intézetében Csokonai Vitéz Gizellánál. = Ország-Világ 1 (1957) 26. sz. (november 12.) 7.
- MORVAY 900a = MORVAY Ferenc: Baranyai egyházi élet a XVIII. században. II. = Protestáns Szemle 1900. 6. sz. 441–451.
- MORVAY 1900b = MORVAY Ferenc: Baranyai egyházi élet a XVIII. században. III. = Protestáns Szemle 1900. 7. sz. 505–516.
- SZABADI 2012 = SZABADI István (szerk.): Intézménytörténeti források a Debreceni Református Kollégium Levéltárában I–II. Debrecen, 2012.
- SZABÓ 1906 = SZABÓ Zsigmond: A Csokonai család története. = Csokonai Lapok [Debrecen] 2 (1906) 5. füzet, ?–131–? Debrecen, 1906. április 1.
- SZÉKELY 1994 = SZÉKELY György (főszerk.): Magyar színházművészeti lexikon. Akadémiai, Budapest, 1994.
- SZILÁGYI 2010 = Szilágyi Márton: Csokonai Vitéz Mihály pályafutása. Társadalomtörténeti kontextusok egy írói életpályához. Akadémiai doktori értekezés. Budapest, 2010. [http://real-d.mtak.hu/271/4/Szilagyimarton_5_MU.pdf] [utolsó letöltés: 2021.10.01.]
- TÓTH 2010 = TÓTH Mihály: Csokonai Ferenc (1685?–1755?) csallóközi prédikátor és egy további – eddig ismeretlen – Csokonai. = Kálvinista Szemle (Komárom) 81 (2010) 12. sz. (december) 8–9.
- VARGA 1978 = Dr. Varga Gábor: Debrecen első óvodájának megszervezéséről. = Hajdú-Bihari Napló 30 (1978) 223. sz. (szeptember 21.) 5.

SUMMARY

ÁGNES KAJDACSY
Csokonai's relatives

The author is a retired chemical engineer and a genealogist. While doing research, she recognised that however much we know about the life of the greatest Hungarian poet of the era called enlightenment, literary history has dealt little with his descendants. The biography of the Csokonai family starts from the year of 1656. Miklós Csokonyai the ancestor of the poet was a reformed vicar in Csokonya, Somogy county. His great-grandfather Ferenc Csokonyai (Csokonai) (1658-1722), and his grandfather László Csokonai (roughly 1697-1762) were also vicars while his father József Csokonai (1747-1786) chose a different trade. He learnt to be a barber and a surgeon and settled in Debrecen where he made a successful career. The author introduces the relatives of the poet's family living in the Transdanubian region in the 18-19th centuries by using birth certificates issued by the church and other documents. She summarises the results of her research in genealogical charts.

